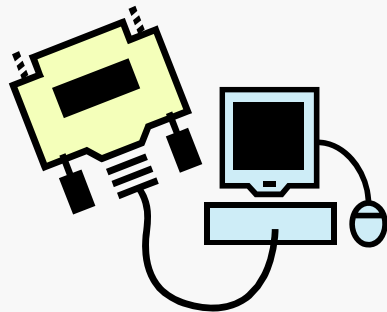

MEDICINSKA INFORMATIKA I STATISTIKA

Osnovno nastavno štivo

MEDICINSKA STATISTIKA

Ivanković D i sur.

Osnove statističke analize za medicinare.

Biblioteka Udžbenici i priručnici Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, svezak 24, Zagreb 1988.

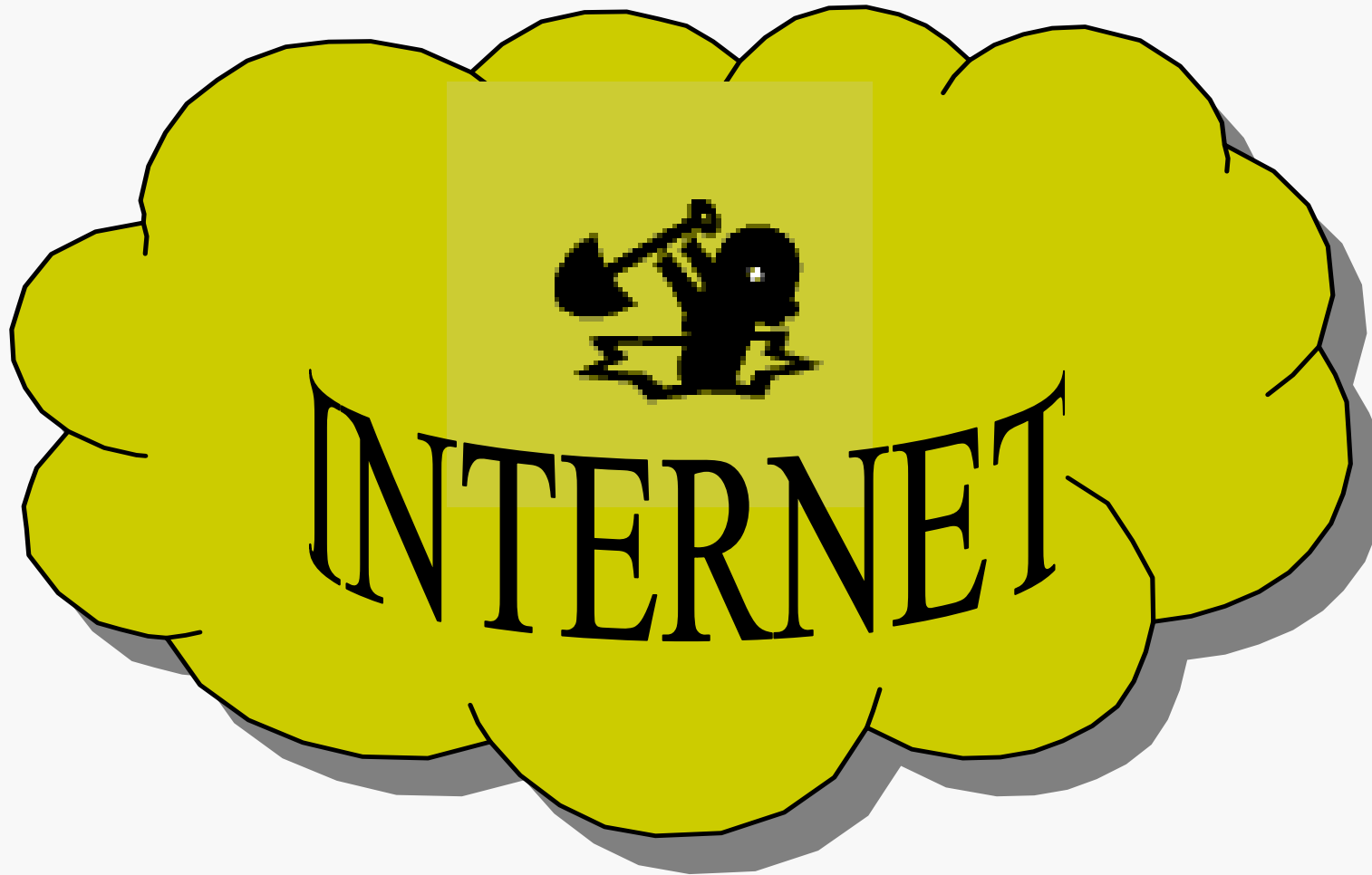
MEDICINSKA INFORMATIKA

Kern J, Petrovečki M (urednici).

Medicinska informatika.

Medicinska naklada, Zagreb 2009.

Dopunsko štivo

WEB SJEDIŠTE

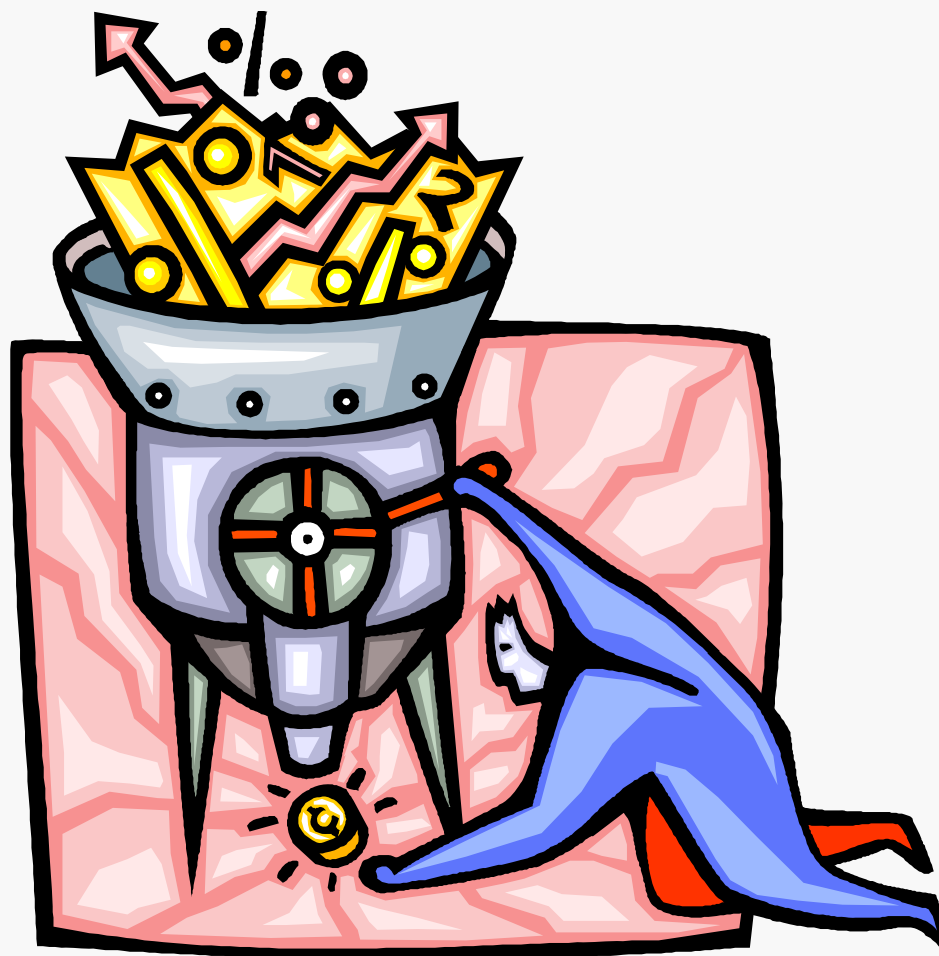

statinfo.mefos.hr

SVRHA ISTRAŽIVANJA

- opis
 - stanje u populaciji
- usporedba
 - novi postupak VS stari postupak
- povezanost
 - rizični čimbenik i bolest/stanje

STATISTIKA?

...neki razlozi - praćenje literature...

“ ...povećan je rizik koronarnog incidenta kod bolesnika čija je koncentracija CRP u petoj kvantili u odnosu na prve četiri kvantile...”

“ ...srednja vrijednost dobi 42 ± 8 godina...”

“ ...značajnost razlike testirana je Studentovim T-testom...”

“ ... $p < 0.05$...”

Multiple R	.96764
R Square	.93632
Adjusted R Square	.92883
Standard Error	6.54079

....neki razlozi - deskripcija i analiza rezultata....

Rezultati mjerenja visine studenata prve godine:

188	175	179	179	173	193	183	177	165	170
165	164	168	182	193	183	160	183	165	166
168	172	178	193	167	174	176	176	172	181
169	172	184	190	182	176	176	164	162	167
189	187	168	175	173	182	175	165	167	181

Tko je najviši ? Tko je najniži ?

Koju visinu ima najveći broj studenata?

?????

Kako varira visina studenata?

?

Koja je visina kojoj teži najveći broj rezultata?

.neki razlozi - zaključivanje iz pojedinačnog na "opće" ..

Kada i pod kojim uvjetima možemo zaključivati o populaciji iz rezultata mjerenja provedenih na nekoj skupini ispitanika?

Kako odabrati ispitanike?

Koliko ispitanika uključiti u promatranje?

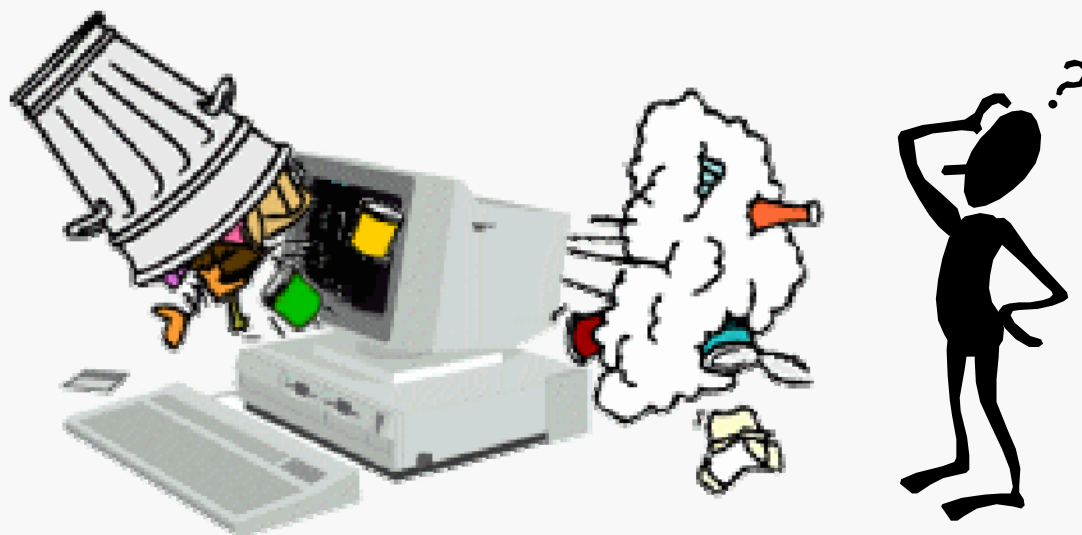
Kolika je pogreška pri zaključivanju?

...

neki razlozi - planiranje istraživanja i eksperimenta.

- metoda "što ispadne" u istraživanju i eksperimentu može rezultirati nepouzdanim i neinterpretabilnim rezultatima

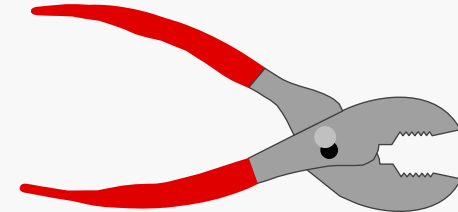
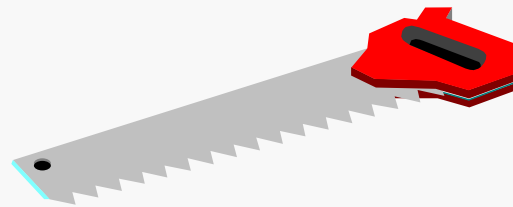
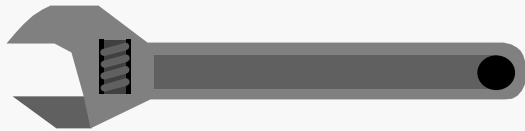
**“Savjetovati se sa statističarem
nakon što je pokus završen često je
samo zahtjev da izvrši post-mortem
pregled.**

**On možda može reći od čega je
pokus preminuo.”**

R.A.Fisher, 1938.

Pojam i predmet statistike

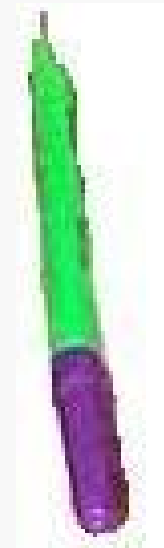
- metoda (grupa metoda) razvijena za rad s numeričkim podacima

- "alat"
 - *KADA* ju primjenjivati
 - *KAKO* ju primjenjivati

KADA ?

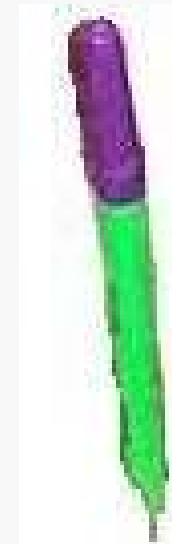
?

KAKO ?

?

...pojam i predmet statistike...

- metodologija kojom se istražuju **masovne pojave** s ciljem otkrivanja zakonitosti koje u njima vladaju

predmet statistike

- masovne pojave se istražuju na **skupu pojedinačnih slučajeva - populaciji**

(osnovni skup, statistička masa)

**skup zdravstvenih radnika,
skup studenata III godine,**

...pojam i predmet statistike...

(statističke jedinice,
entiteti)

- populaciju čine **osnovne jedinice promatranja**

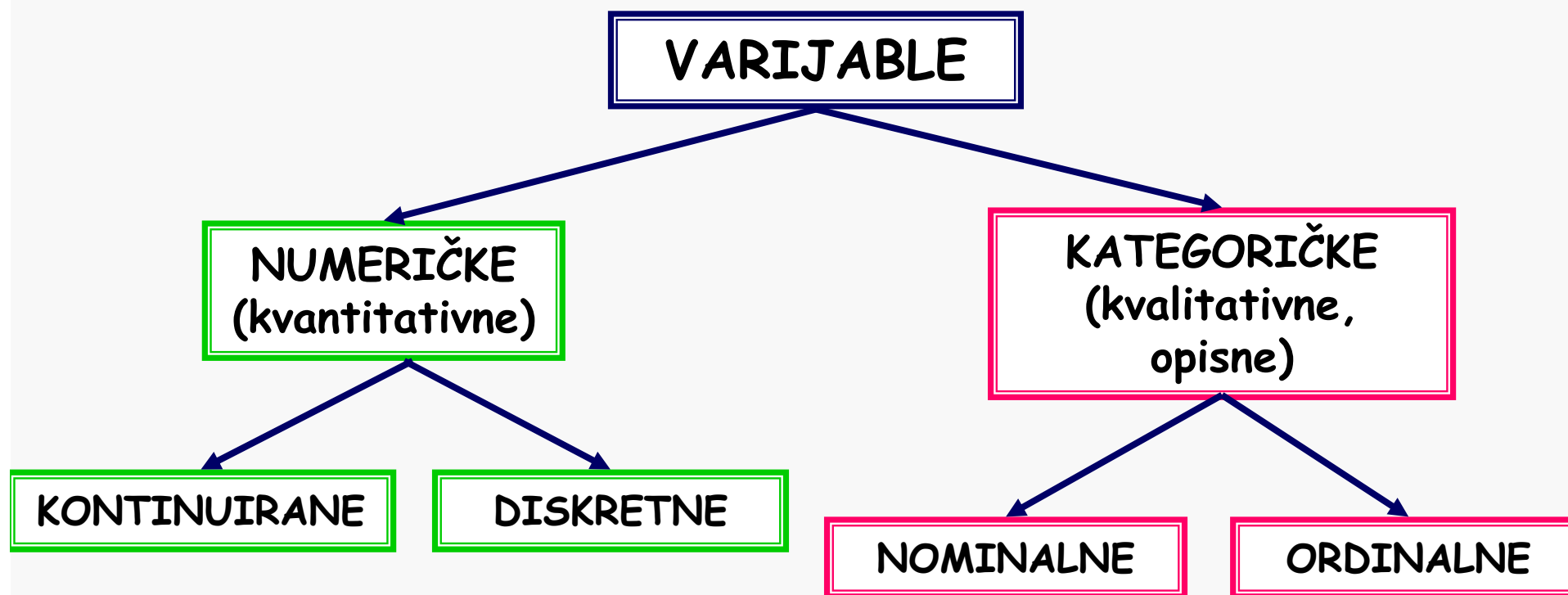
zdravstveni radnik u populaciji
zdravstvenih radnika

- osnovne jedinice promatranja u jednoj populaciji međusobno se razlikuju prema **pojedinačnim svojstvima**

zdravstveni radnici razlikuju se prema stručnoj spremi, specijalizaciji, dobi,

varijabla
(obilježje, atribut, karakteristika)

KLASIFIKACIJA VARIJABLI

Numeričke varijable

- kontinuirane varijable

- varijable koje teorijski pretpostavljaju postojanje beskonačnog broja vrijednosti

visina, težina, ...

- diskretne varijable

- varijable čija se vrijednost uvećava ili umanjuje za cijeli broj jedinica

broj pobačaja, broj nesreća u tvornici, ...

Kategoričke varijable

- nominalne varijable

- varijable čije su vrijednosti određene pripadnošću nekoj kategoriji

bračno stanje, krvna grupa, ...

- dihotomna (binarna) varijabla - samo dvije kategorije

spol (muški/ženski), ishod bolesti (preživljenje/smrt) ...

...kategoričke varijable...

- ordinalne varijable

- varijable čije su vrijednosti određene pripadnošću nekoj od kategorija s poznatim redosljedom

stupanj opekotine, ocjena na ispitu ...

Još neke vrste podataka...

- postotci ili proporcije (*percentages or proportions*)

- odnos dijela prema cjelini
- omjer dva istovrsna podatka

ejekcijska frakcija, ...

- omjeri (*ratios*)

- omjer dva raznovrsna podatka (omjer dviju varijabli)

BMI

...još neke vrste podataka...

- stope (rates)

- odnos opaženog broja pojave nekog svojstva prema jedinici populacije nekog područja u nekom vremenskom periodu

morbiditet, mortalitet,...

- za izračunavanje stope trebamo:
 - broj pojave svojstva (npr. broj oboljelih)
 - skup u kojem se to obilježje pojavljuje (npr. broj stanovnika nekog područja)
 - specifikaciju vremena i prostora (npr. Slavonija, 1992.)

...još neke vrste podataka...

- skorovi (scores)

- rezultat zbrajanja vrijednosti dodijeljenih kategorijama varijabli od interesa

Apgar, GCS, ...

...još neke vrste podataka...

- cenzorirani (censored)

- podatci koji se ne mogu točno izmjeriti, ali je poznato da prelaze neku granicu mjerenja

- najčešće se pojavljuju:

- u laboratorijskim mjerenjima - vrijednosti ispod/iznad mogućnosti detekcije nekog uređaja

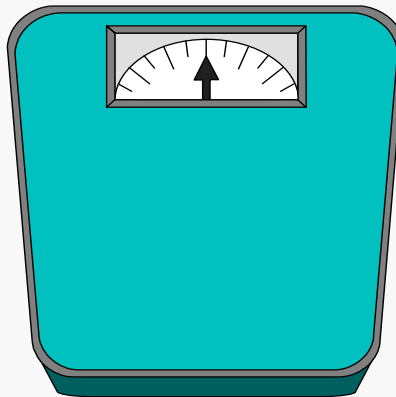
- u studijama praćenja (follow-up):

- očekivano svojstvo se nije pojavilo u promatranom periodu

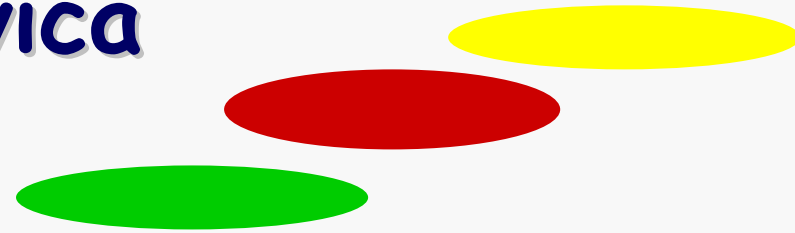
- ispitanik uključen u istraživanje je iz nekog razloga izuzet prije završetka istraživanja

LJESTVICE MJERENJA

1. nominalna
2. ordinalna
3. intervalna
4. omjerna

1. Nominalna ljestvica

- kategorizacija kojom objektima ili događajima pridružujemo riječi ili simbole
- nema informacije o veličini pojedinačnog rezultata

spol (muški/ženski)

ishod bolesti (preživljavanje/smrt)

boja očiju (plava, crna, smeđa,)

2. Ordinalna ljestvica

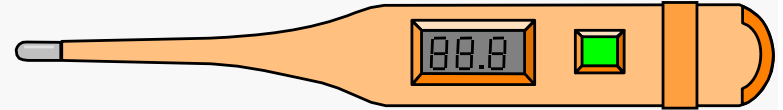

- ima sve karakteristike nominalne ljestvice i dodatno uključuje **redoslijed** (nominalna + rangiranje)
- intervali nisu jednaki, a granice među grupama nisu čvrste
- nema informacije o "jačini" razlike između pojedinih grupa

stupanj opekotine (prvi, drugi, treći)

ocjene na ispitu

3. Intervalna ljestvica

- ljestvica sa jednakim intervalima koji imaju definirane granice => razlike imaju smisla
- nema apsolutnu nulu (moguće su i negativne vrijednosti) => omjeri nemaju smisla

temperatura, kvocijent inteligencije

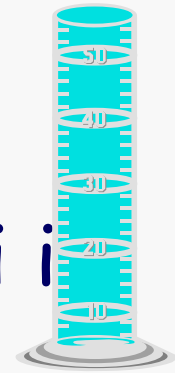
$100^{\circ}\text{F} \neq 2 \cdot 50^{\circ}\text{F}$ jer je $100^{\circ}\text{F} = 38^{\circ}\text{C}$

$50^{\circ}\text{F} = 10^{\circ}\text{C}$

$$\left(\frac{t^{\circ}\text{C}}{100} = \frac{t^{\circ}\text{F} - 32}{180} \right)$$

4. Omjerna ljestvica

- ima sva svojstva intervalne ljestvice ali i apsolutnu nulu => omjeri imaju smisla
- nula znači totalnu odsutnost obilježja

visina, težina, dob

$$90\text{kg} = 3 \cdot 30\text{kg}$$

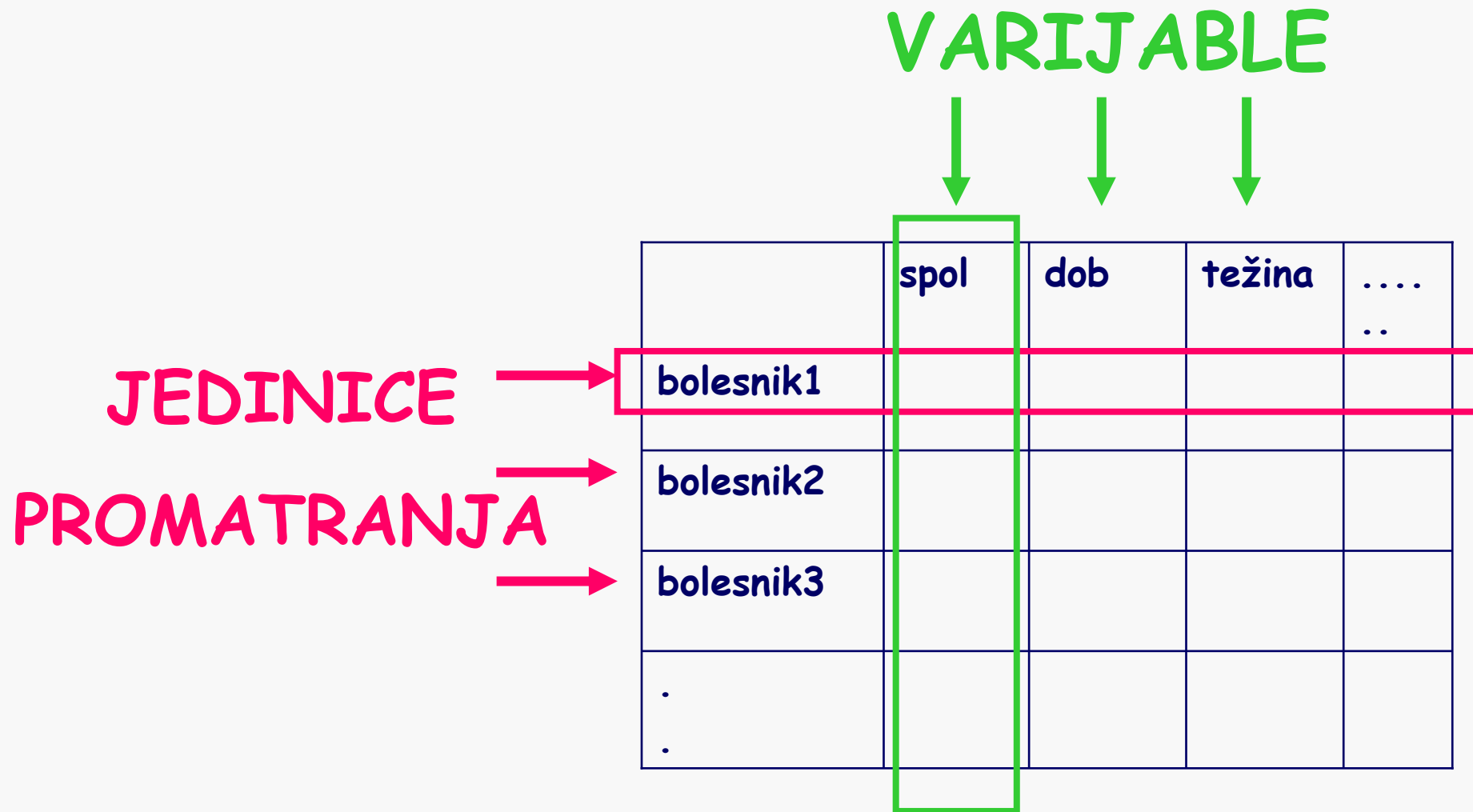
$$3174.653\text{oz} = 3 \cdot 1058.218\text{oz} \quad (1\text{kg}=35.27392\text{oz})$$

Rezultati mjerenja na ljestvicama višeg reda mogu se prikazati ljestvicama nižeg reda, ali NE I OBRNUTO !

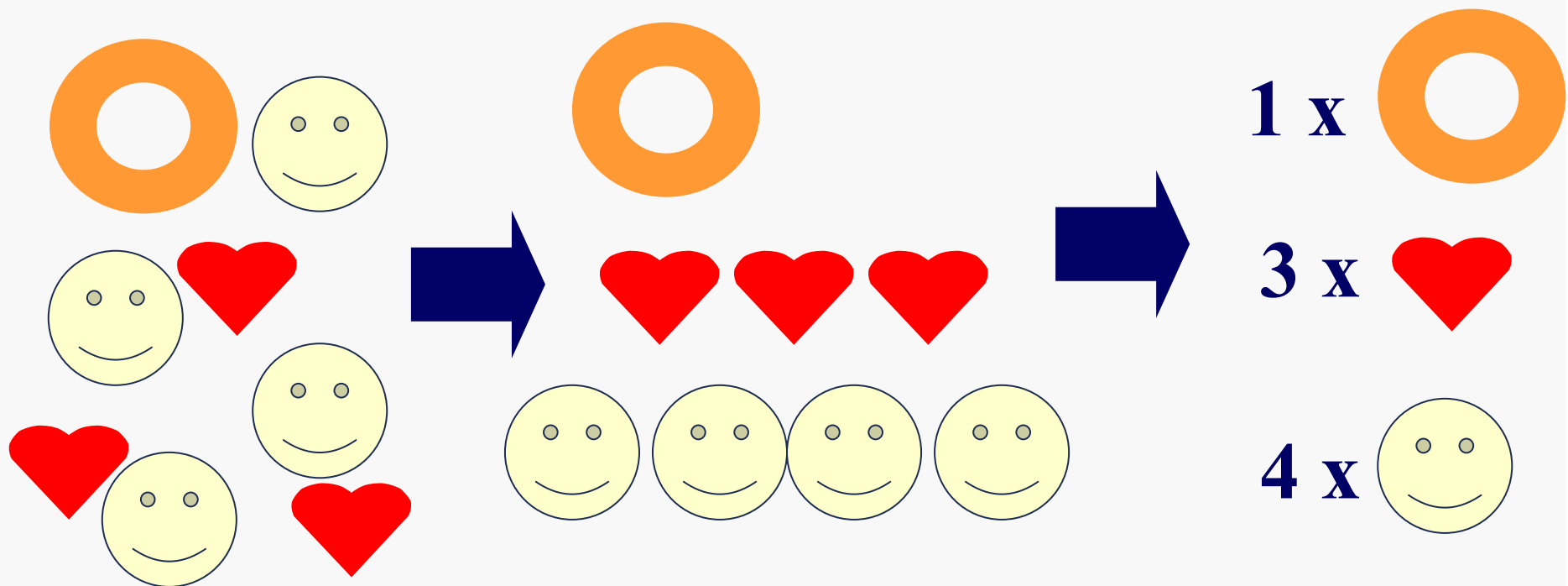
NEKOLIKO VAŽNIH PRAVILA ...

- **numeričke podatke UVIJEK mjeriti ljestvicom najvišeg mogućeg reda**
(točna vrijednost tlaka, točna vrijednost GUK, ..)
- **unaprijed odabrati smislen nivo točnosti**
(težina u gramima za novorođenčad, ali NE i za odrasle osobe!)
- **definirati kategorije za SVE MOGUĆE vrijednosti kategoričke varijable**

Unos podataka

RAZDILOBA OBILJEŽJA

Primjer

Na jednom čovjeku izvršeno je 50 mjerenja vremena reakcije. Dobiveni su sljedeći podaci (u tisućinkama sekunde):

196	173	186	189	173	165	167	160	140	174
180	151	157	164	154	169	190	180	163	157
169	167	165	160	177	165	157	177	159	175
166	173	185	177	184	183	162	192	174	162
165	172	158	169	146	170	171	169	168	153

TABLICA FREKVENCIJA

... tablica frekvencija ...

- tablica u kojoj su originalni podaci sažeti u određeni broj kategorija (*razreda*) koje su opisane numerički izraženim granicama

raspon (interval) razreda

– razlika granica razreda

sredina razreda

- broj koji najbolje reprezentira dani razred

računanje sredine razreda:

- *diskretne varijable:*

suma granica razreda / 2

- *kontinuirane varijable:*

suma donjih granica razreda / 2

apsolutna frekvencija razreda(f)

- broj podataka koji pripadaju intervalu tog razreda

kumulativna frekvencija razreda(cf)

- broj podataka čija je vrijednost manja ili jednaka gornjoj granici razreda

relativna frekvencija razreda(rf)

- apsolutna frekvencija razreda podijeljena s ukupnim brojem podataka

kumulativna relativna frekvencija razreda (crf)

- kumulativna frekvencija razreda podijeljena s ukupnim brojem podataka

za dani razred:

- **apsolutna frekvencija:**
 - koliko mjerenja ima vrijednosti iz intervala tog razreda
- **apsolutna kumulativna frekvencija:**
 - koliko mjerenja ima vrijednost manju ili jednaku gornjoj granici tog razreda
- **relativna frekvencija:**
 - koliki postotak mjerenja od ukupnog broja mjerenja ima vrijednost iz intervala tog razreda
- **kumulativna relativna frekvencija:**
 - koliki postotak mjerenja od ukupnog broja mjerenja ima vrijednost manju ili jednaku gornjoj granici tog razreda

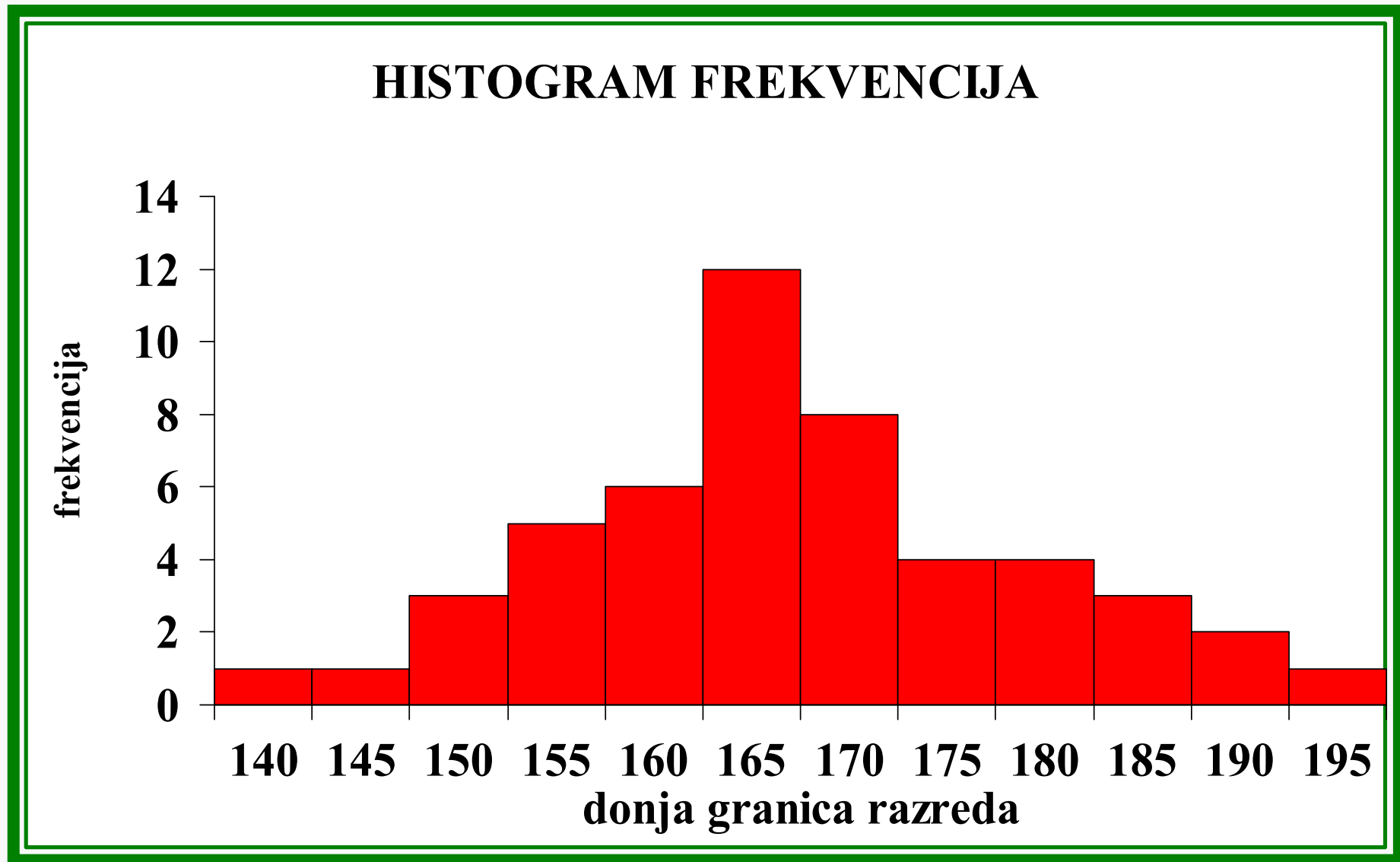
Tablica frekvencija podataka iz primjera

min = 140

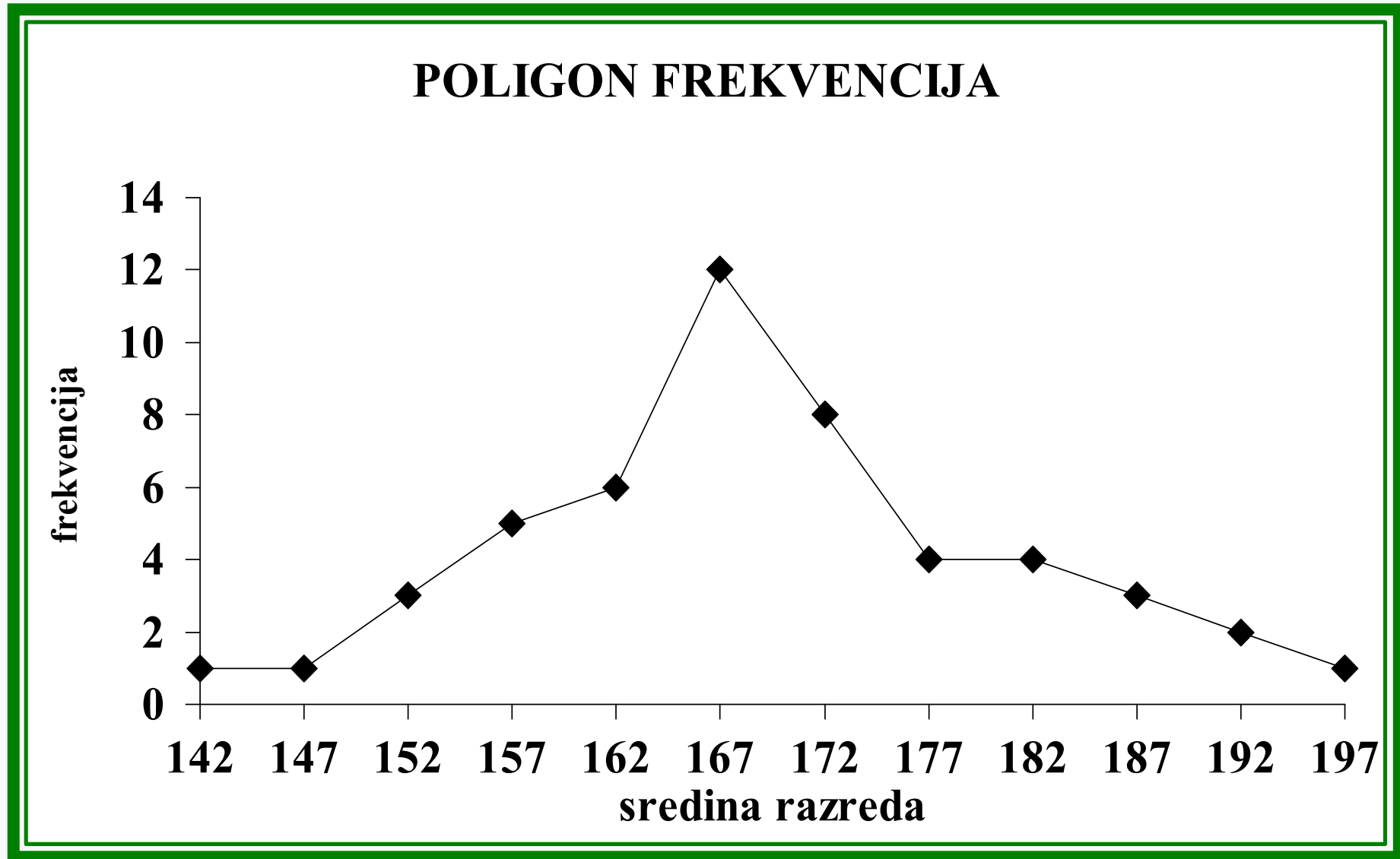
max = 196

Broj r.	Granice r.	Sredina r.	f	cf	rf	crf
1	140 - 144	142	1	1	0,02	0,02
2	145 - 149	147	1	2	0,02	0,04
3	150 - 154	152	3	5	0,06	0,10
4	155 - 159	157	5	10	0,10	0,20
5	160 - 164	162	6	16	0,12	0,32
6	165 - 169	167	12	28	0,24	0,56
7	170 - 174	172	8	36	0,16	0,72
8	175 - 179	177	4	40	0,08	0,80
9	180 - 184	182	4	44	0,08	0,88
10	185 - 189	187	3	47	0,06	0,94
11	190 - 194	192	2	49	0,04	0,98
12	195 - 199	197	1	50	0,02	1,00
UKUPNO :			50		1,00	

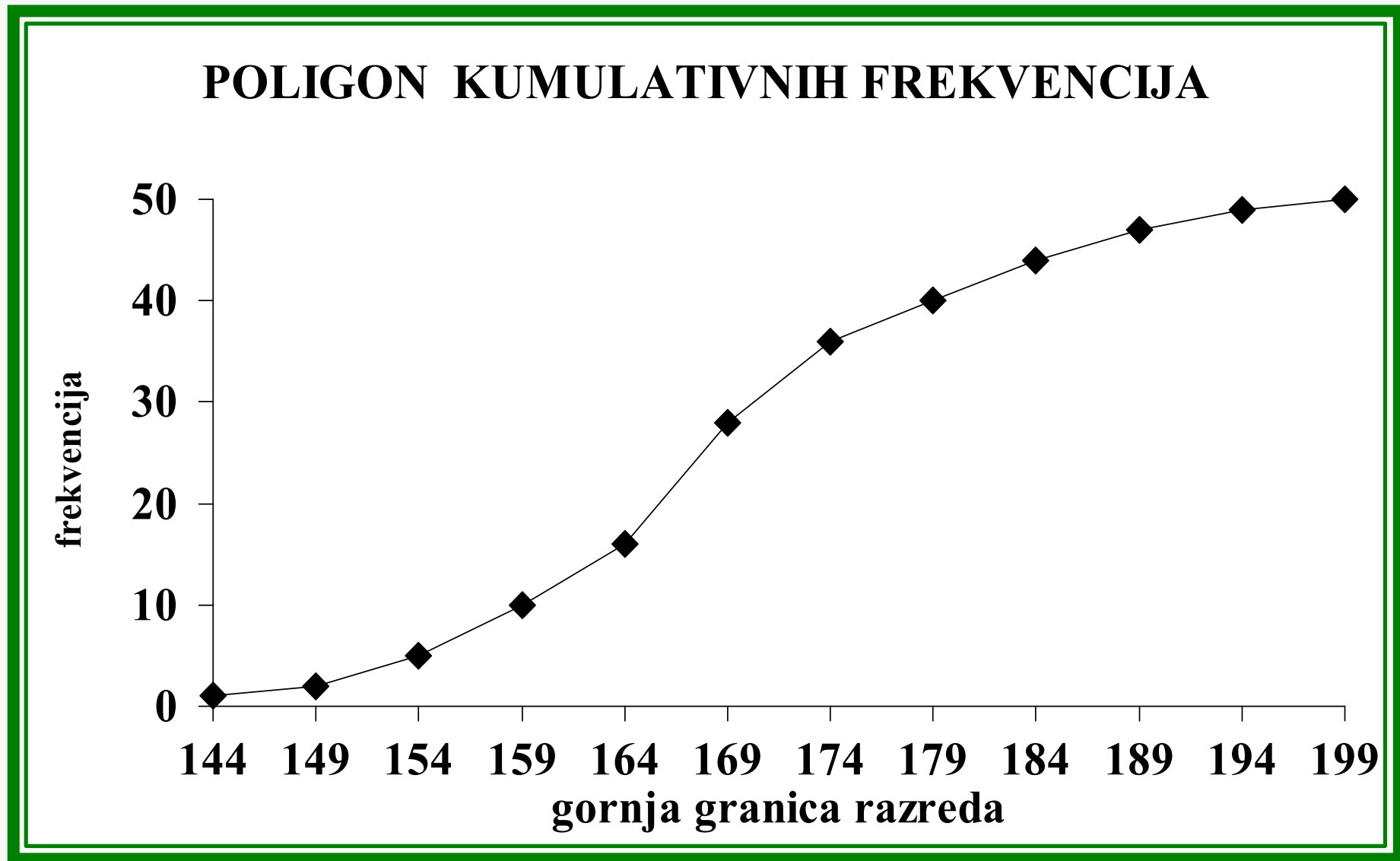
RAZDIJOBA FREKVENCIJA

RAZDIJOBA FREKVENCIJA

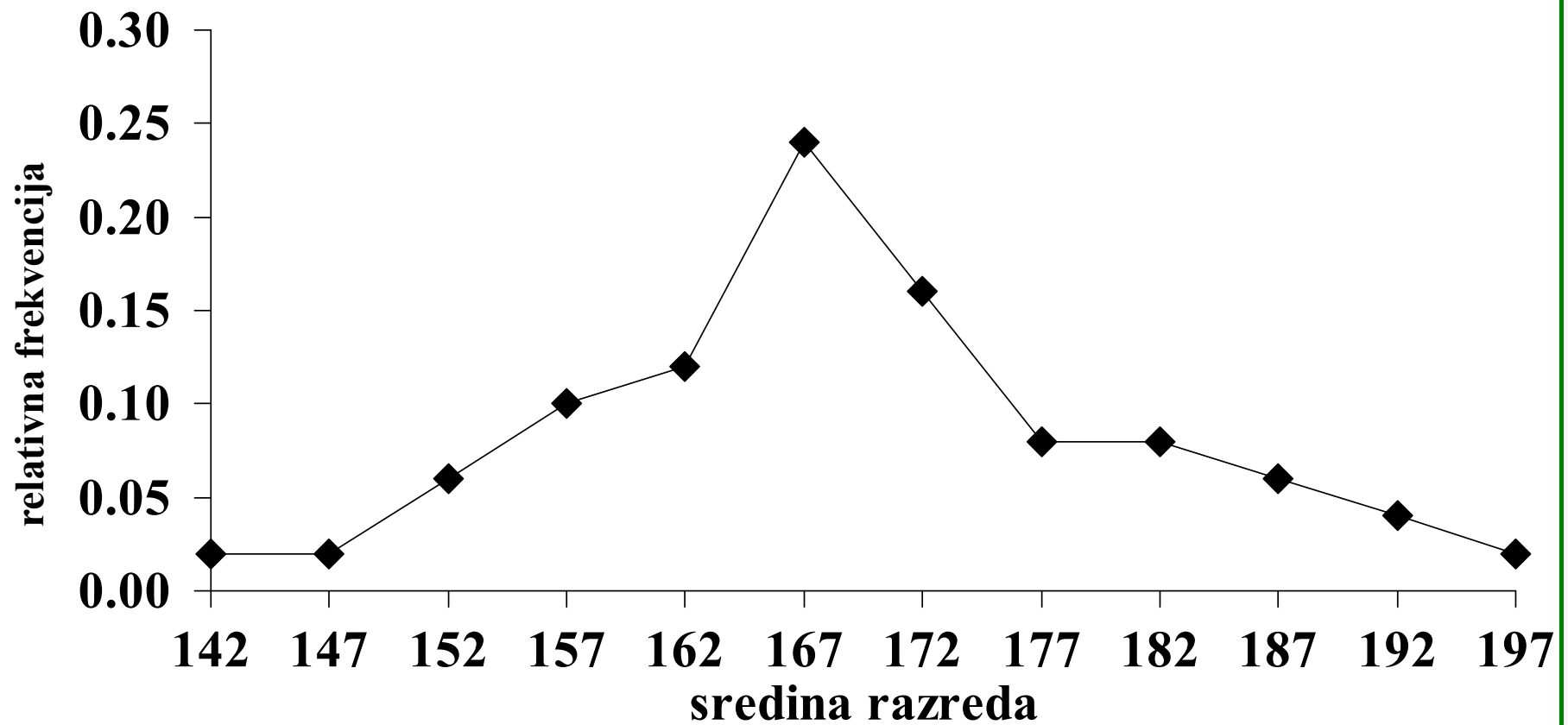

RAZDIJOBA FREKVENCIJA

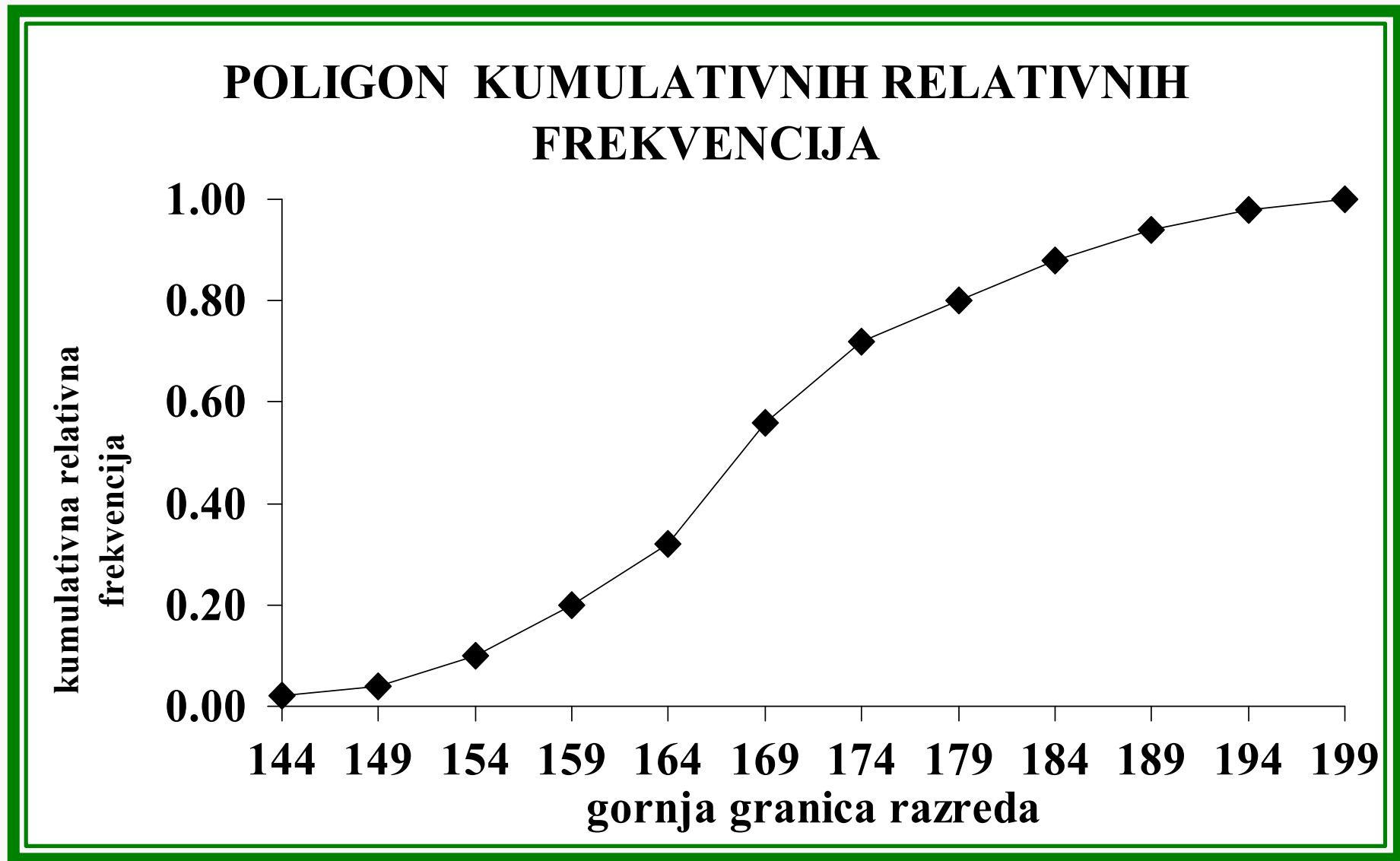

RAZDIJOBA FREKVENCIJA

POLIGON RELATIVNIH FREKVENCIJA

RAZDIJOBA FREKVENCIJA

Stablo i list (stem-and-leaf)

f	stablo	list
1.00	14 .	0
1.00	14 .	6
3.00	15 .	134
5.00	15 .	77789
6.00	16 .	002234
12.00	16 .	555567789999
8.00	17 .	01233344
4.00	17 .	5777
4.00	18 .	0034
3.00	18 .	569
2.00	19 .	02
1.00	19 .	6

PAŽNJA !

- broj razreda

- preveliki broj razreda => male frekvencije ili prazni razredi
- premali broj razreda => razredi jako sažeti
=> izgubljeno puno informacija
- uobičajeno: 10-20 razreda (ovisno o broju i prirodi podataka)
- kod nominalnih varijabli:
broj kategorija=broj razreda

PAŽNJA !

- granice razreda

- najmanje na onoj točnosti na kojoj je izvršeno mjerenje
- određene tako da **SVAKI PODATAK PADNE U SAMO JEDAN OD RAZREDA!**

OPIŠIVANJE RAZDIOBE PODATAKA

PARAMETAR I STATISTIKA

POPULACIJA

1. UZORAK

2. UZORAK

•

•

•

n-ti UZORAK

PARAMETAR I STATISTIKA

aritmetička sredina
visine populacije
= 175.4

aritmetička
sredina visine 1.
uzorka
= 172.2

aritmetička
sredina visine 2.
uzorka
= 178.1

aritmetička
sredina visine n-
tog uzorka
= 173.7

PARAMETAR I STATISTIKA

● parametar:

- vrijednost (obično nepoznata) koja predstavlja neku karakteristiku populacije
- unutar populacije, parametar je nepromjenljiva vrijednost koja NE VARIRA

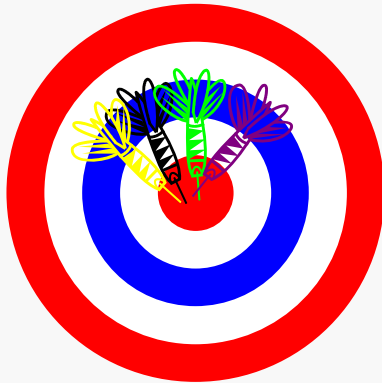
● statistika:

- veličina izračunata iz podataka izmjenjenih na uzorku
- vrijednost statistike MIJENJA SE od uzorka do uzorka

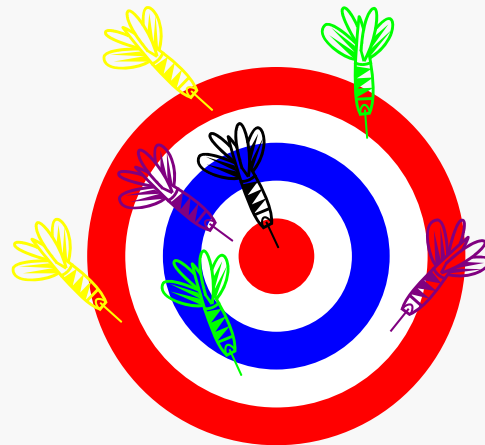
Uobičajene oznake:

	OCJENA PARAMETRA (STATISTIKA)	PARAMETAR POPULACIJE
ARITMETIČKA SREDINA	\bar{X}	μ
STANDARDNA DEVIJACIJA	s	σ
PROPORCIJA	p	π

OPIŠIVANJE RAZDIOBE PODATAKA

- sredina
- varijabilnost
- oblik

MJERE SREDINE (centralne tendencije)

(*srednje vrijednosti, prosjeci, mjere lokacije*)

- karakteristične vrijednosti oko kojih se grupiraju mjereni podaci

ARITMETIČKA SREDINA

MEDIJAN (središnja vrijednost)

MOD (dominantna ili tipična vrijednost)

GEOMETRIJSKA SREDINA

HARMONIJSKA SREDINA

ARITMETIČKA SREDINA

- oznake: \bar{X} uzorak μ populacija

ARITMETIČKA SREDINA INDIVIDUALNIH PODATAKA

$$\mu = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^N x_i}{N}$$

x_i ... vrijednosti mjenog obilježja

N ... ukupan broj podataka

Primjer

Kolika je aritmetička sredina niza podataka:

1, 2, 3, 3, 4, 5?

$$\begin{aligned}\bar{x} &= \frac{x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6}{6} = \\ &= \frac{1 + 2 + 3 + 3 + 4 + 5}{6} = \frac{18}{6} = 3\end{aligned}$$

Kolika je aritmetička sredina niza podataka:

1, 1, 1, 1, 2, 12?

$$\bar{x} = \frac{1 + 1 + 1 + 1 + 2 + 12}{6} = \frac{18}{6} = 3$$

Imamo dva niza podataka:

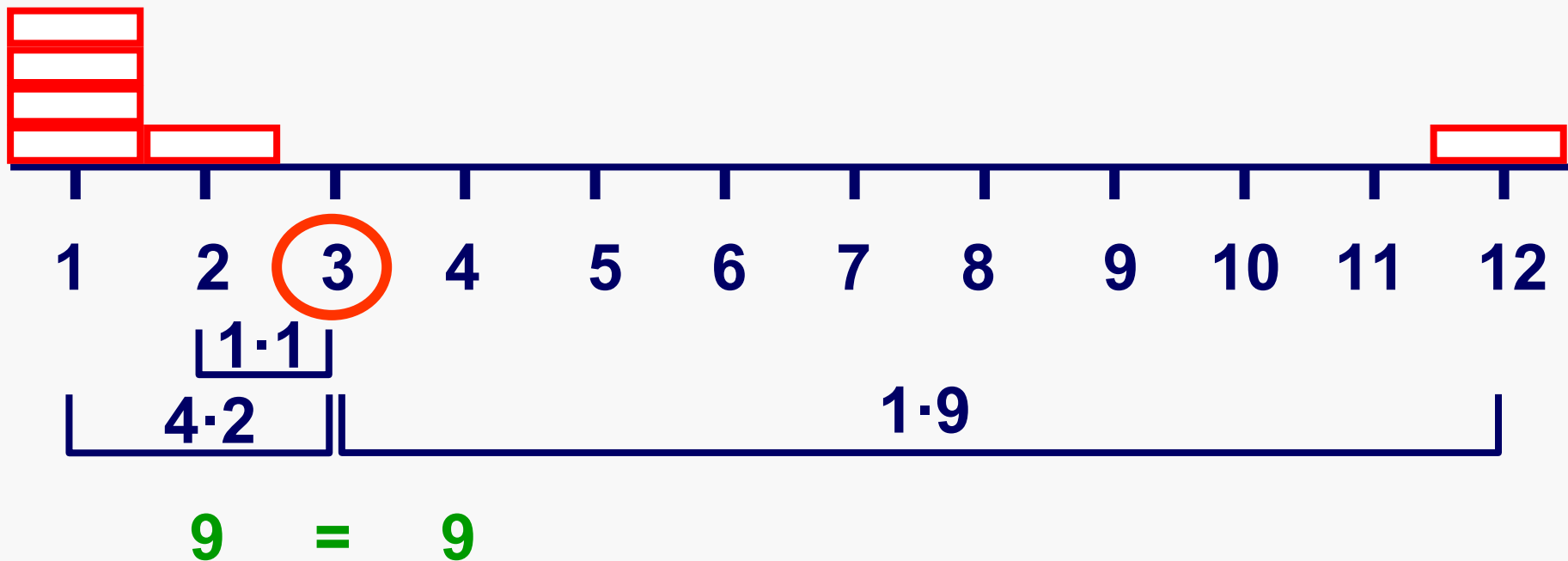
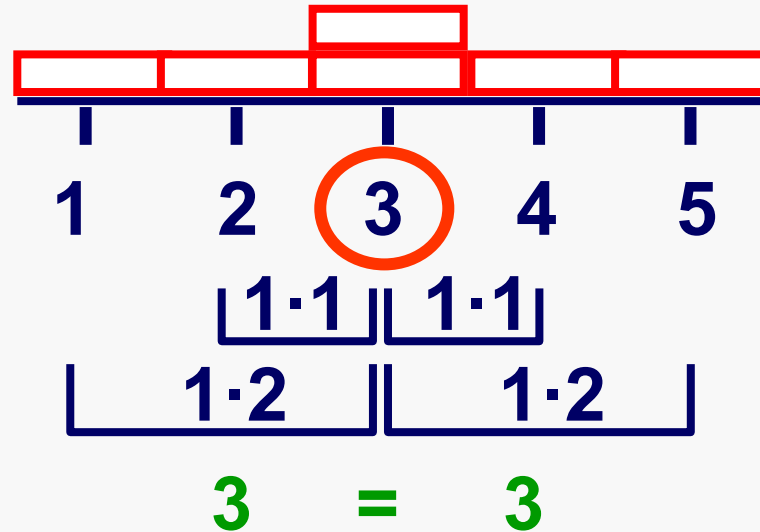
A:	1	2	3	3	4	5	
B:	1	1	1	1	1	2	12

aritmetička sredina niza A = 3

aritmetička sredina niza B = 3

-
- loše opisuje niz B
 - veliki utjecaj ekstremne vrijednosti (12)

- aritmetička sredina je težište distribucije

ARITMETIČKA SREDINA GRUPIRANIH PODATAKA

$$\mu = \frac{f_1 x_{S1} + f_2 x_{S2} + \dots + f_k x_{Sk}}{N} = \frac{\sum_{i=1}^k f_i x_{Si}}{N}$$

f_i ... frekvencija i-tog razreda

x_{Si} ... sredina i-tog razreda

k ... broj razreda

N ... ukupan broj podataka

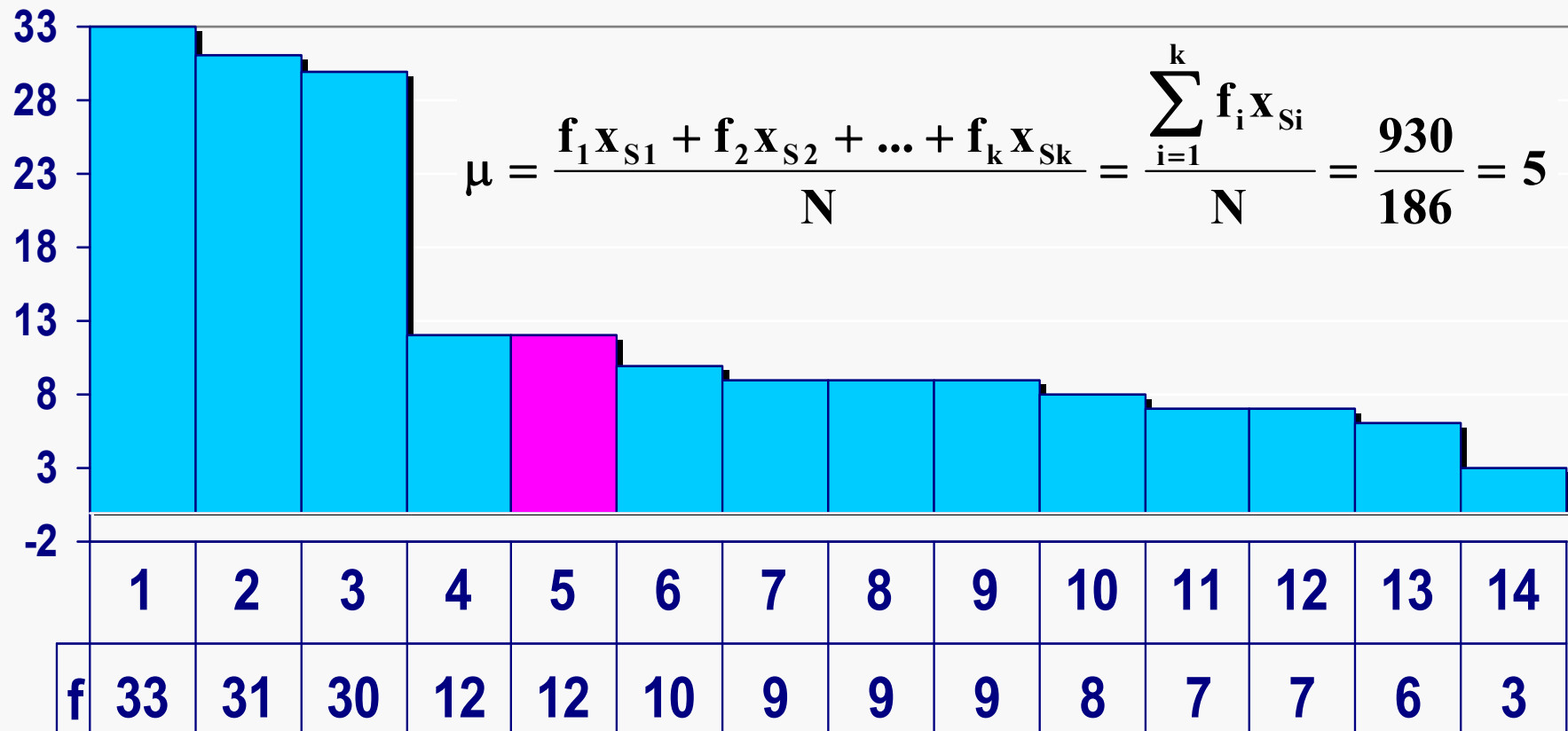
Kolika je aritmetička sredina podataka u sljedećoj tablici:

x	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
f	33	31	30	12	12	10	9	9	9	8	7	7	6	3
f · x	33	62	90	48	60	60	63	72	81	80	77	84	78	42

$$\sum_{i=1}^{14} f_i = 186$$

$$\sum_{i=1}^{14} f_i \cdot x_i = 930$$

$$\bar{x} = \frac{930}{186} = 5$$

➤ razdioba frekvencija nije simetrična
 => primjer lošeg opisivanja rezultata
 aritmetičkom sredinom

ZAJEDNIČKA ARITMETIČKA SREDINA

*(aritmetička sredina aritmetičkih sredina,
ponderirana aritmetička sredina)*

$$\bar{x}_{zaj} = \frac{\bar{x}_1 N_1 + \bar{x}_2 N_2 + \dots + \bar{x}_n N_n}{\sum_{i=1}^n N_i} = \frac{\sum_{i=1}^n \bar{x}_i N_i}{\sum_{i=1}^n N_i}$$

x_i ... aritmetička sredina dobivena iz N_i mjerenja
 n ... broj skupina mjerenja

Dva studenta studija sestrinstva postigla su sljedeći uspjeh u V semestru studija:

PREDMET	OCJENA		ECTS
	STUDENT 1	STUDENT 2	
Osnove istraživačkog rada u sestrinstvu	2	5	4
Zdravstvena njega odraslih II	5	2	9
Zdravstvena njega psihijatrijskih bolesnika	5	3	8
Klinička medicina III	3	5	4

Koji je student postigao bolji uspjeh u V semestru?

PREDMET	OCJENA		ECTS
	STUDENT 1	STUDENT 2	
Osnove istraživačkog rada u sestinstvu	2	5	4
Zdravstvena njega odraslih II	5	2	9
Zdravstvena njega psihijatrijskih bolesnika	5	3	8
Klinička medicina III	3	5	4
Σ	15	15	25

$$\text{uspjeh}_{s1} = \frac{2 \cdot 4 + 5 \cdot 9 + 5 \cdot 8 + 3 \cdot 4}{25} = \frac{105}{25} = 4.20$$

$$\text{uspjeh}_{s2} = \frac{5 \cdot 4 + 2 \cdot 9 + 3 \cdot 8 + 5 \cdot 4}{25} = \frac{82}{25} = 3.28$$

U dva navrata vršeno je mjerenje neke dužine i dobiveni su slijedeći rezultati:

$$\bar{x}_1 = 20\text{cm} \quad ; \quad N_1 = 15$$

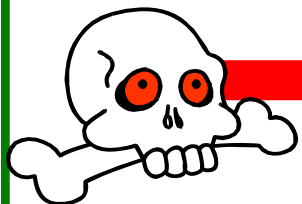
$$\bar{x}_2 = 23\text{cm} \quad ; \quad N_2 = 60$$

a) Kolika je zajednička aritmetička sredina?

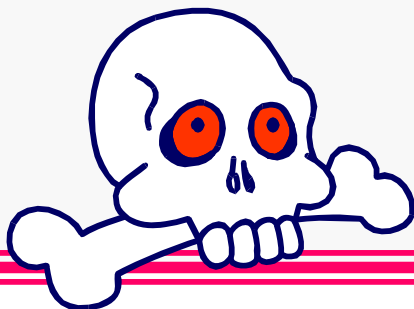
b) Kolika je zajednička aritmetička sredina za $N_1=60; N_2=15$?

$$\text{a) } \bar{x}_{\text{zaj}} = \frac{20 \cdot 15 + 23 \cdot 60}{15 + 60} = \frac{300 + 1380}{75} = 22.4 \text{ cm}$$

$$\text{b) } \bar{x}_{\text{zaj}} = \frac{20 \cdot 60 + 23 \cdot 15}{15 + 60} = \frac{1200 + 354}{75} = 20.6 \text{ cm}$$

aritmetička sredina osjetljiva je ne samo na vrijednost nego i na broj podataka

Aritmetička sredina nema smisla, tj. nije dobar reprezentant podataka ako je:

- razdioba asimetrična
- broj podataka mali, a varijabilnost velika (velike razlike u vrijednostima podataka)

Imamo niz podataka:

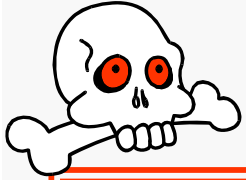
A: 2 2.5 3.5 3 4

Kolika je suma odstupanja pojedinačnih vrijednosti od aritmetičke sredine? Kolika je suma kvadrata odstupanja pojedinačnih vrijednosti od aritmetičke sredine te od vrijednosti 2; 4; 5?

$$(2-3)+(2.5-3)+(3.5-3)+(3-3)+(4-3) = -1-0.5+0.5+0+1 = 0$$

x_i	$(x_i-3)^2$	$(x_i-2)^2$	$(x_i-4)^2$	$(x_i-5)^2$
2	1	0	4	9
2.5	0.25	0.25	2.25	6.25
3	0	1	1	4
3.5	0.25	2.25	0.25	2.25
4	1	4	0	1
Σ	2.5	7.5	7.5	22.5

SVOJSTVA ARITMETIČKE SREDINE

$$1. \sum_{i=1}^N (x_i - \mu) = 0$$

$$2. \sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2 < \sum_{i=1}^N (x_i - a)^2, \forall a \neq \mu$$

MEDIJAN (središnja vrijednost)

- vrijednost koja se u nizu podataka poredanih po veličini nalazi točno u sredini - **središnja vrijednost po položaju**
- vrijednost medijana:
 - *za neparan N*: vrijednost koja se nalazi na $(N+1)/2$ mjestu
 - *za paran N*: sredina vrijednosti podataka koji se nalaze na $N/2$ i $(N+2)/2$ mjestu

MEDIJAN (središnja vrijednost)

● prednosti:

- na vrijednost medijana *ne utječu ekstremne vrijednosti*

⇒ pogodan kao mjera centralne tendencije kod **asimetričnih** raspodjela

oznaka: M_e (C, M_d)

PRIMJER

Za nizove podataka iz primjera:

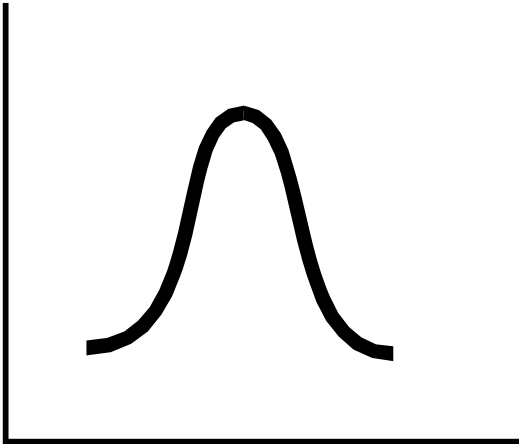
A:	1	2	3	3	4	5
B:	1	1	1	1	2	12

niz A: medijan... $Me=3$ arit. sred. $\bar{X}=3$

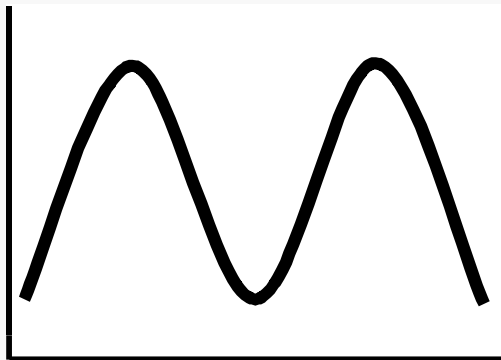
niz B: medijan... $Me=1$ arit. sred. $\bar{X}=3$

MOD (dominantna vrijednost)

- vrijednost koja se u nizu mjerenja **najčešće** javlja (dominira svojom frekvencijom)
 - na mod ne utječu ni broj ni veličina podataka, već samo frekvencija
- oznaka: Mo**

UNIMODALNA

BIMODALNA

UNIFORMNA

MJERE RASPRŠENJA (VARIJABILNOSTI)

(mjere disperzije, raspršenja)

RASPON

KVANTILE

VARIJANCA

STANDARDNA DEVIJACIJA

KOEFICIJENT VARIJABILNOSTI

RASPON

$$R = \max - \min$$

● nedostaci:

- uzima u obzir samo dvije ekstremne vrijednosti koje uopće ne moraju biti karakteristične za promatranu varijablu
- ovisi o broju opažanja (veći broj opažanja => veći raspon)

KVANTILE

- mjere varijabilnosti po položaju
- kvartile, decile, centile
- donja kvartila (Q_1 ili 25%)
 - vrijednost podatka koji stoji na centralnom mjestu polovice podataka nižih od medijana
- gornja kvartila (Q_3 ili 75%)
 - vrijednost podatka koji stoji na centralnom mjestu polovice podataka viših od medijana
- Q_2 - medijan

centila	obuhvat jedinica promatranja
prva	1%
druga	2%
treća	3%
....	

decila	obuhvat jedinica promatranja
prva	10%
druga	20%
treća	30%
....	

VARIJANCA

- prosječno kvadratno odstupanje od aritmetičke sredine

$$\sigma^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}$$

VARIJANCA
POPULACIJE

$$s^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N-1}$$

VARIJANCA
UZORKA

STANDARDNA ZA POPULACIJU

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}}$$

DEVIJACIJA ZA UZORAK

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N-1}}$$

- služi za ocjenu pojedinih rezultata oko aritmetičke sredine
- izražava se uz aritmetičku sredinu
- obično je

$$2s < \text{raspon} < 6s$$

KOEFICIJENT VARIJABILNOSTI

ZA POPULACIJU

$$\text{K.V.} = \frac{\sigma}{\mu} \cdot 100$$

ZA UZORAK

$$\text{K.V.} = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100$$

- relativna standardna devijacija
- govori o **HOMOGENOSTI** promatranog obilježja
- koristan je ako želimo znati:
 - a) razlike u varijabilnosti svojstava neke grupe ispitanika
 - b) razlike u varijabilnosti istog svojstva u različitim grupama ispitanika

MJERE ZA OCJENU OBLIKA RAZDIOBE

MOMENTI RAZDIOBE

- uzastopne mjere prosječnih odstupanja od aritmetičke sredine nultog, prvog, drugog, trećeg i višeg reda

MOMENT n-tog REDA (n-ti moment)

$$\mu_n = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^n}{N}$$

NULTI I PRVI MOMENT

$$\mu_0 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^0}{N} = \frac{\sum_{i=1}^N 1}{N} = \frac{N}{N} = 1$$

prvo svojstvo aritmetičke sredine

$$\mu_1 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^1}{N} = \frac{0}{N} = 0$$

DRUGI MOMENT

$$\mu_2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N} = \sigma^2$$

VARIJANCA

TREĆI MOMENT

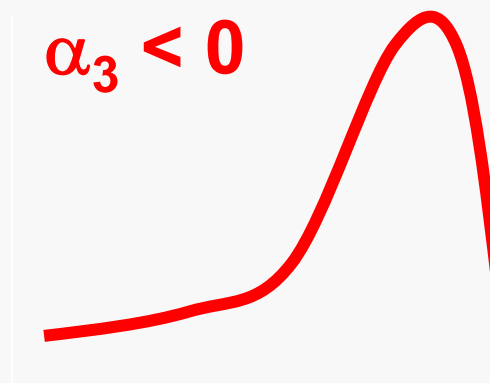
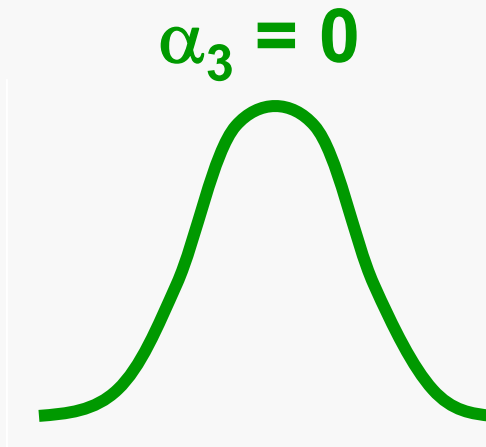
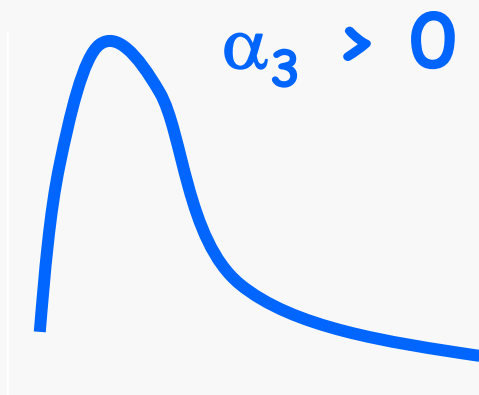
$$\mu_3 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^3}{N}$$

- za simetrične raspodjele $\mu_3 = 0$

KOEFICIJENT ASIMETRIJE (*coefficient of skewness*)

$$\alpha_3 = \frac{\mu_3}{\sigma^3}$$

- $\alpha_3 > 0$ asimetrija udesno (pozitivna asimetrija)
- $\alpha_3 < 0$ asimetrija ulijevo (negativna asimetrija)

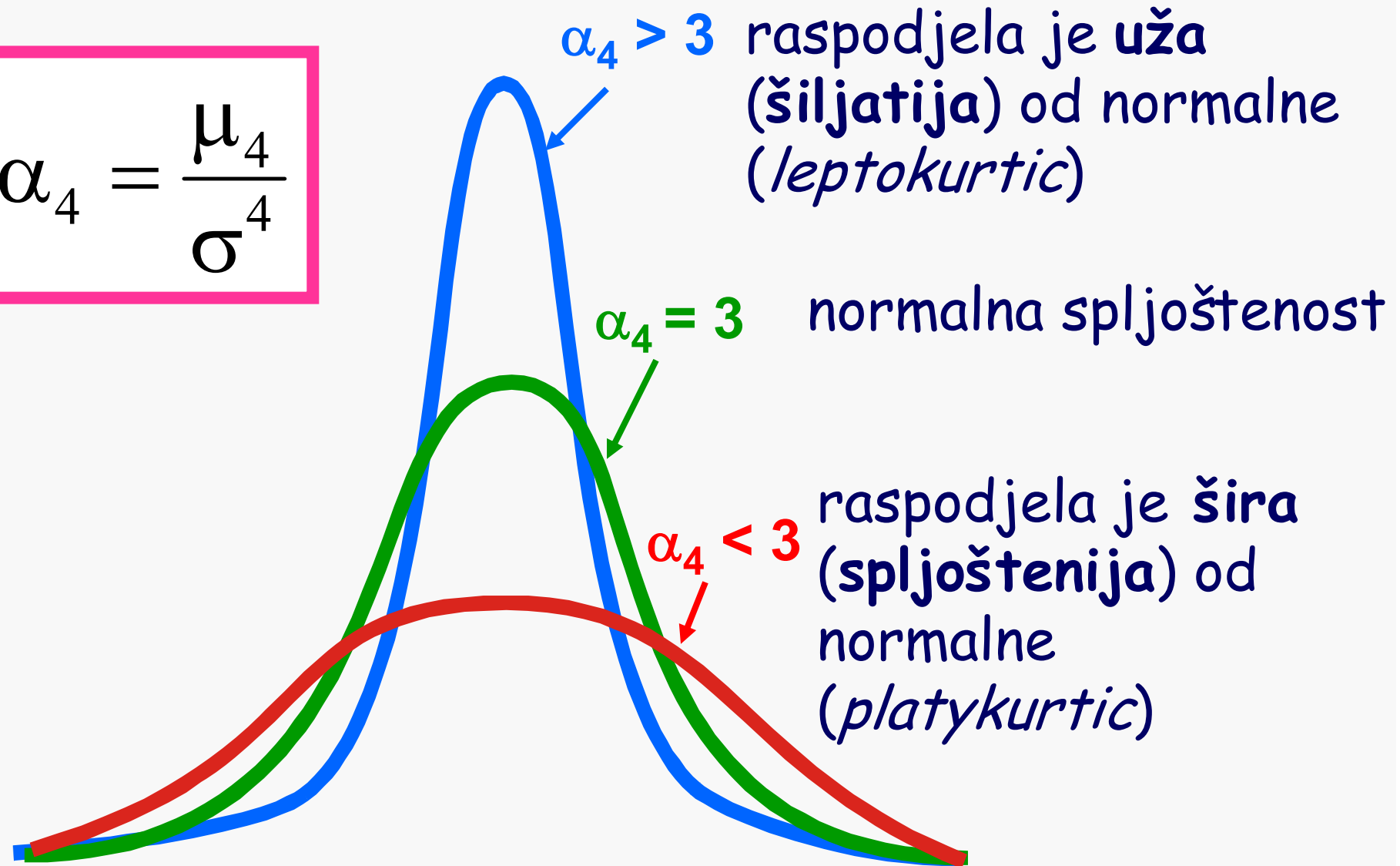
ČETVRTI MOMENT

$$\mu_4 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^4}{N}$$

- koristi se za mjeru spljoštenosti

KOEFICIJENT SPLJOŠTENOSTI (*coefficient of kurtosis*)

$$\alpha_4 = \frac{\mu_4}{\sigma^4}$$

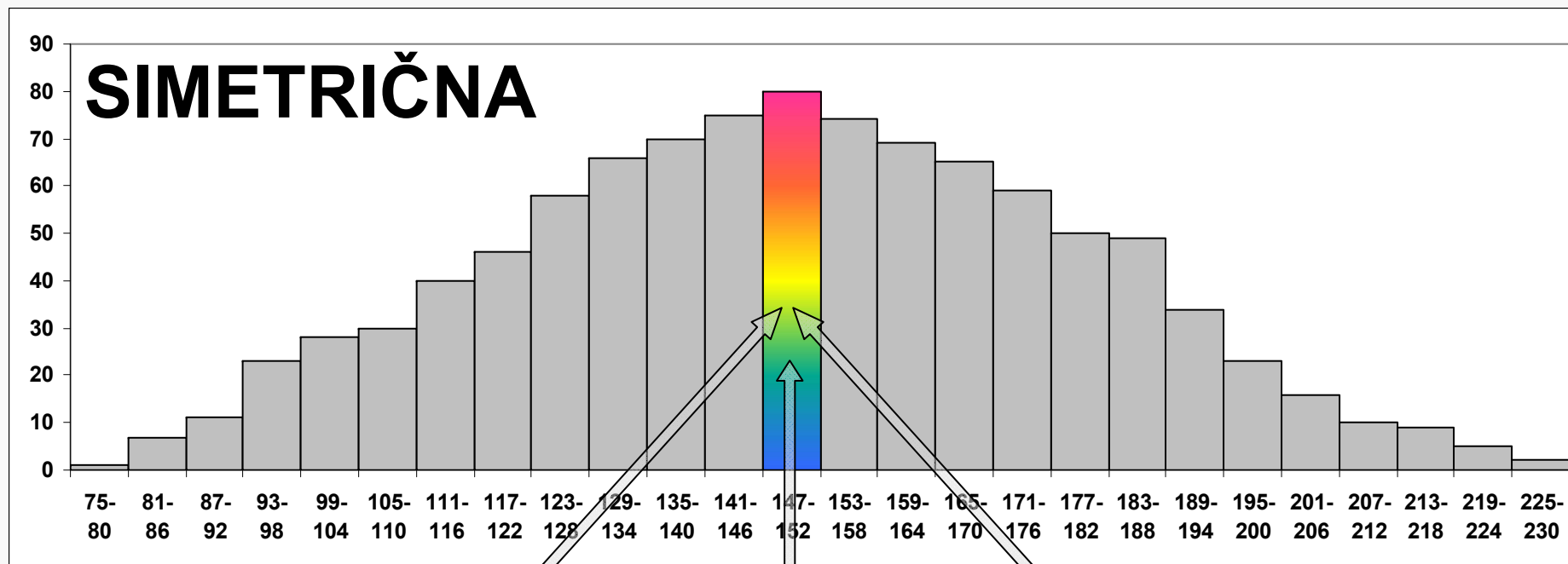
KOEFICIJENT SPLJOŠTENOSTI (*coefficient of kurtosis*)

- statistički programi koeficijent spljoštenosti prikazuju kao **eksces spljoštenosti** (*kurtosis excess*)

$$\text{eksces spljoštenosti} = \frac{\mu_4}{\sigma^4} - 3$$

- za normalnu raspodjelu
eksces spljoštenosti = 0

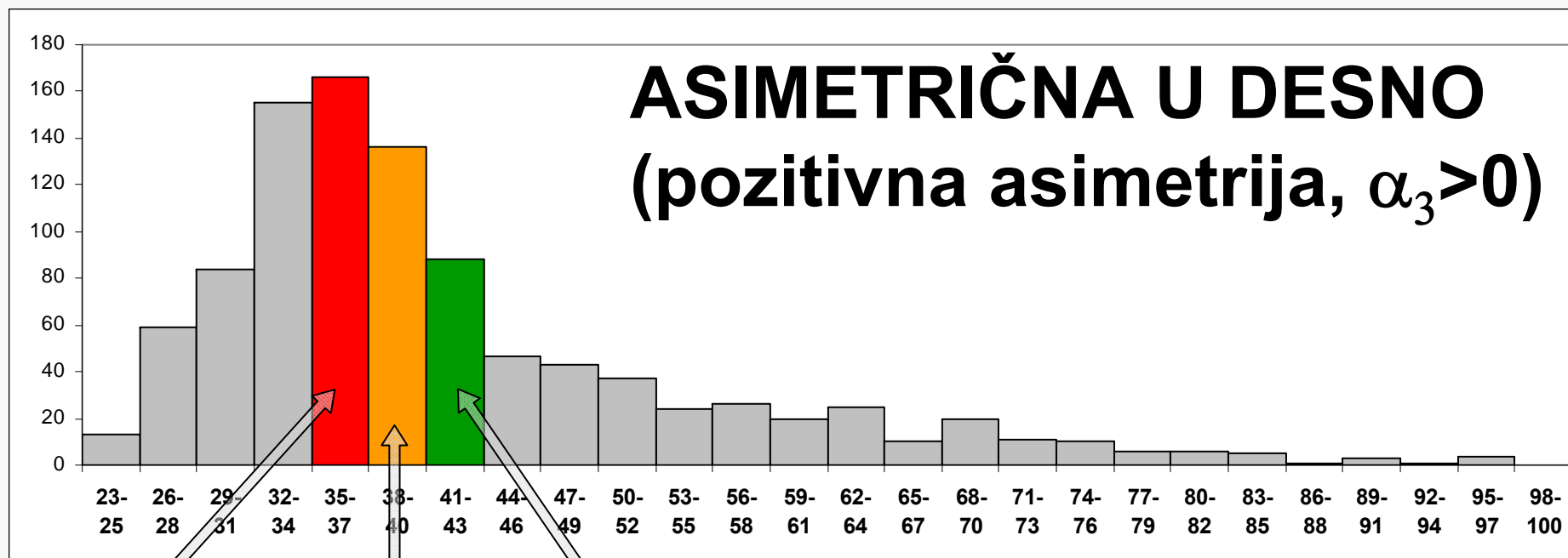
ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

$\bar{X} = 150$ $Me = 150$ $Mo = 150$

$\bar{X} = Me = Mo$

ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

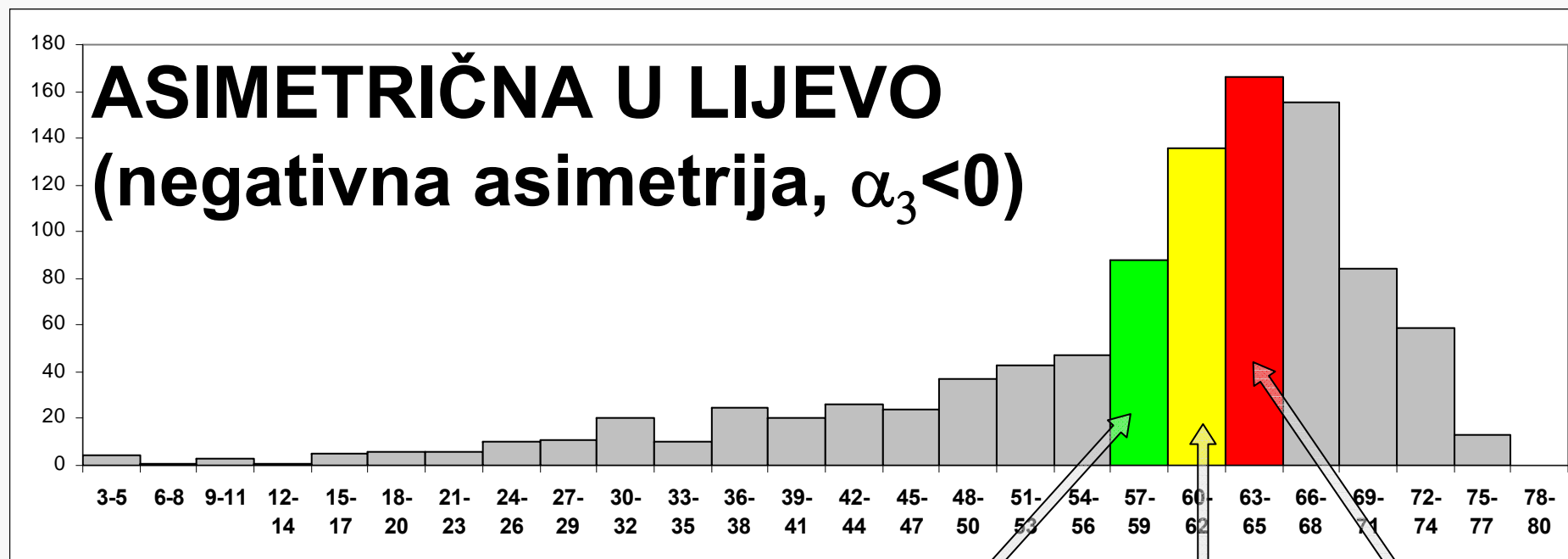
Mo = 37

$\bar{X} = 42$

Me = 38

$$\mathbf{Mo < Me < \bar{X}}$$

ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

$\bar{X} = 58$

$Mo = 63$

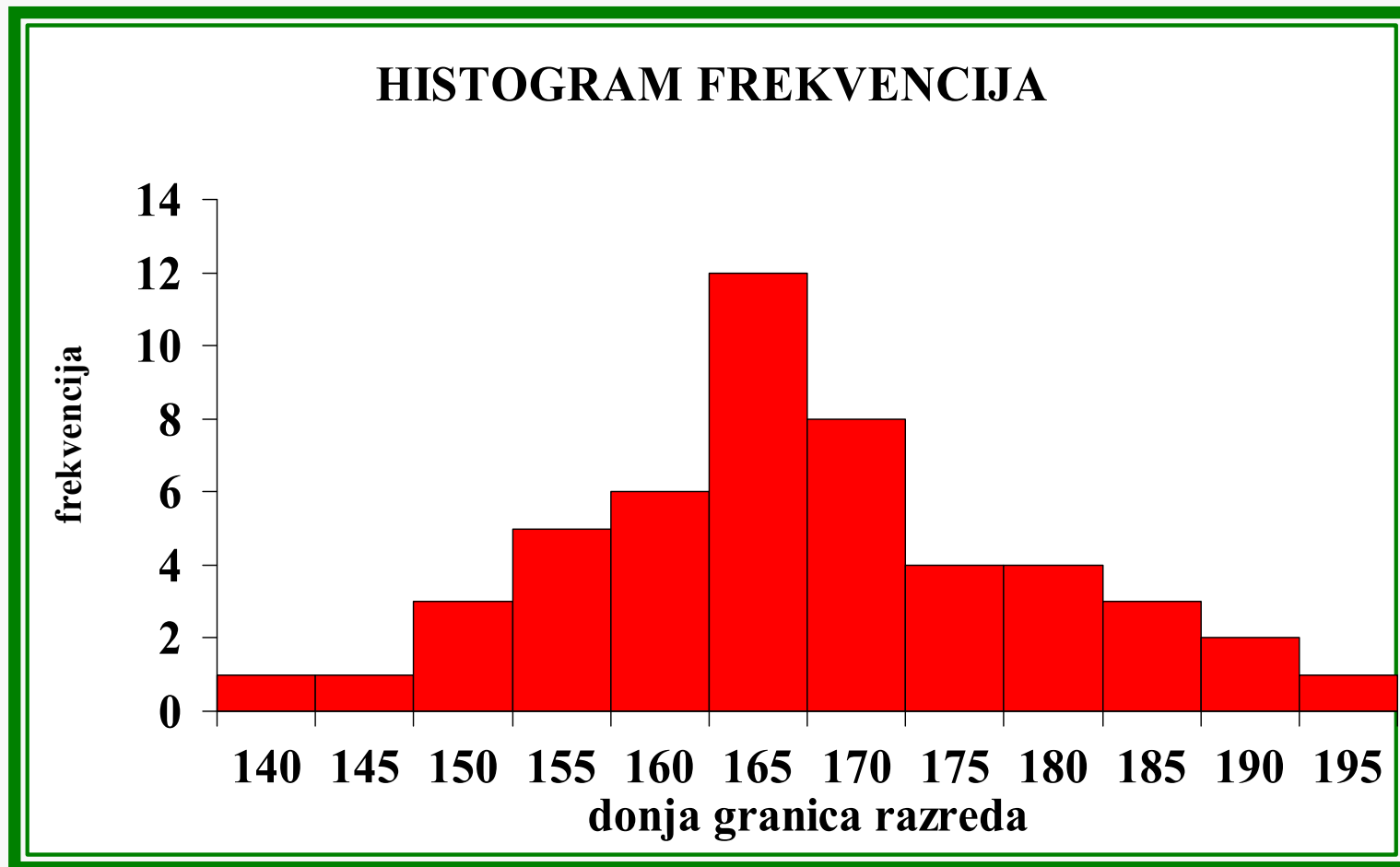
$Me = 62$

$$\bar{X} < Me < Mo$$

GRAFIČKO PRIKAZIVANJE PODATAKA

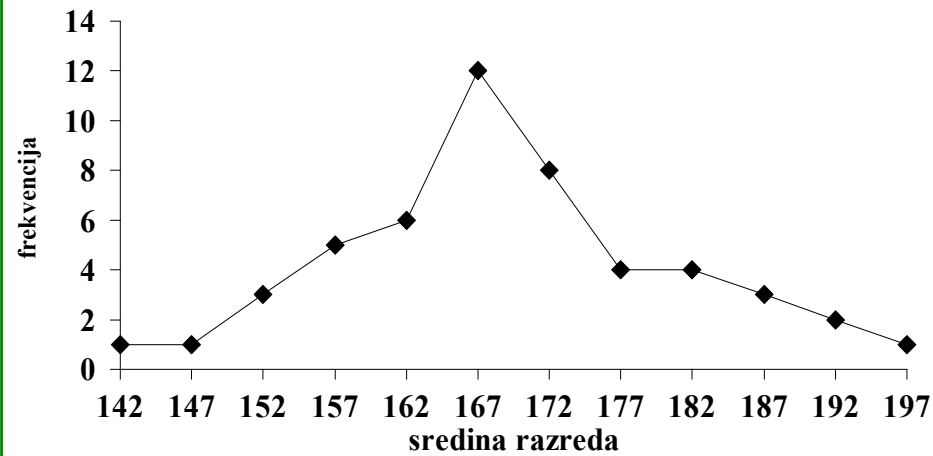
RAZDIOBA OBILJEŽJA

- prikazuje se histogramom (stupičasti grafikon, "*column chart*") ili poligonom frekvencija (linijski grafikon, "*line chart*")

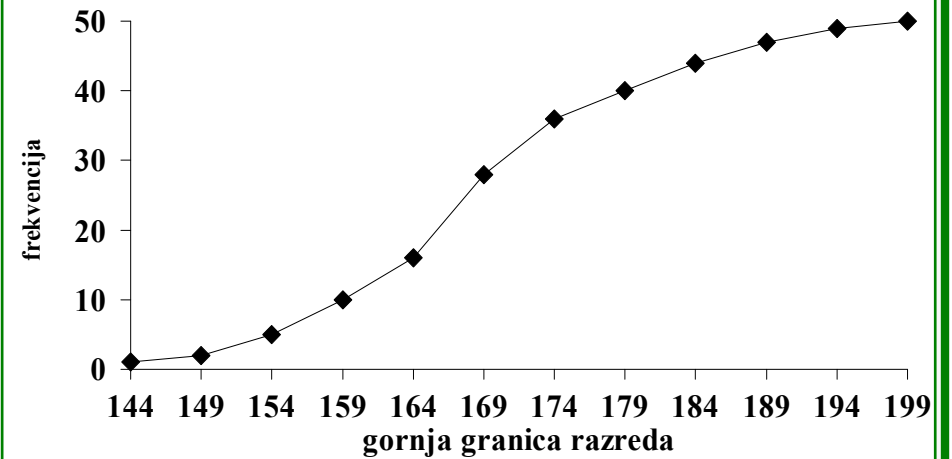

RAZDIOBA OBILJEŽJA

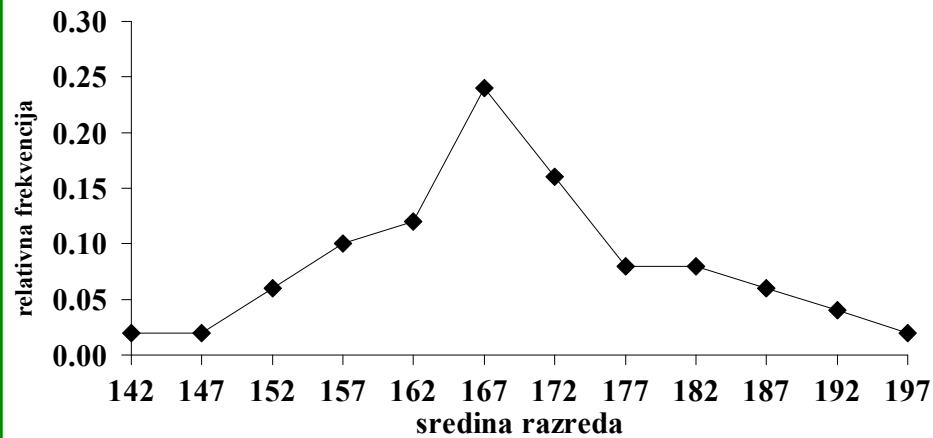
POLIGON FREKVENCIJA

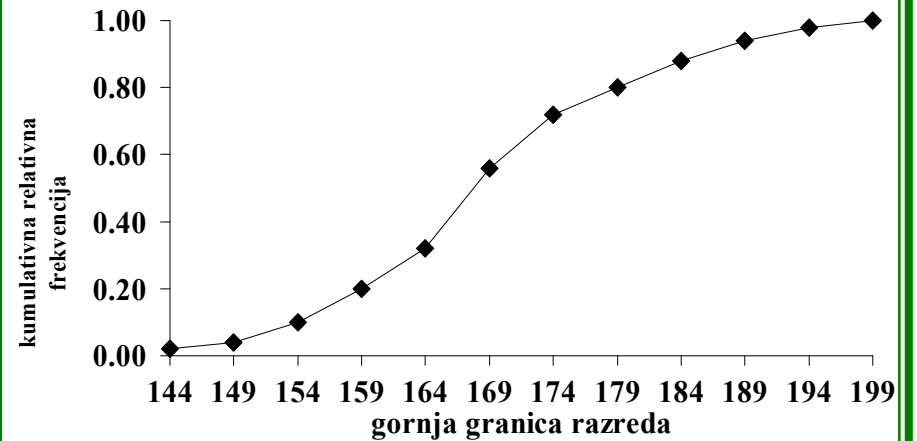
POLIGON KUMULATIVNIH FREKVENCIJA

POLIGON RELATIVNIH FREKVENCIJA

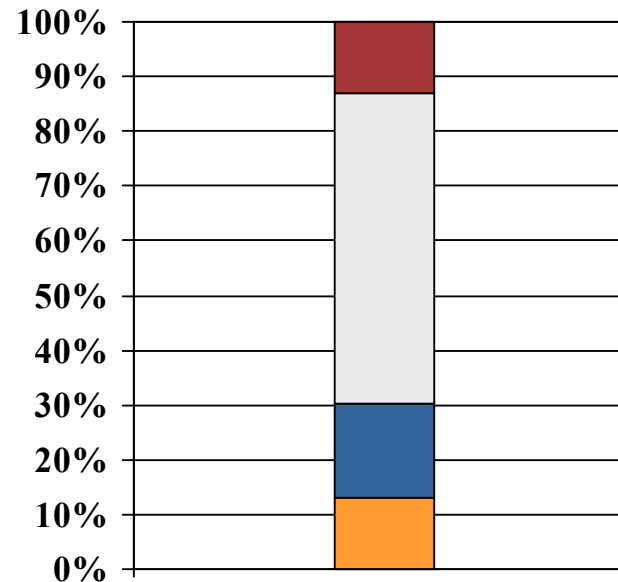
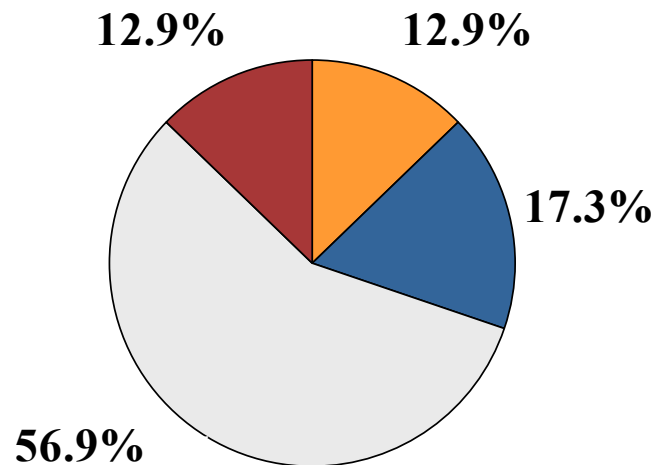

POLIGON KUMULATIVNIH RELATIVNIH FREKVENCIJA

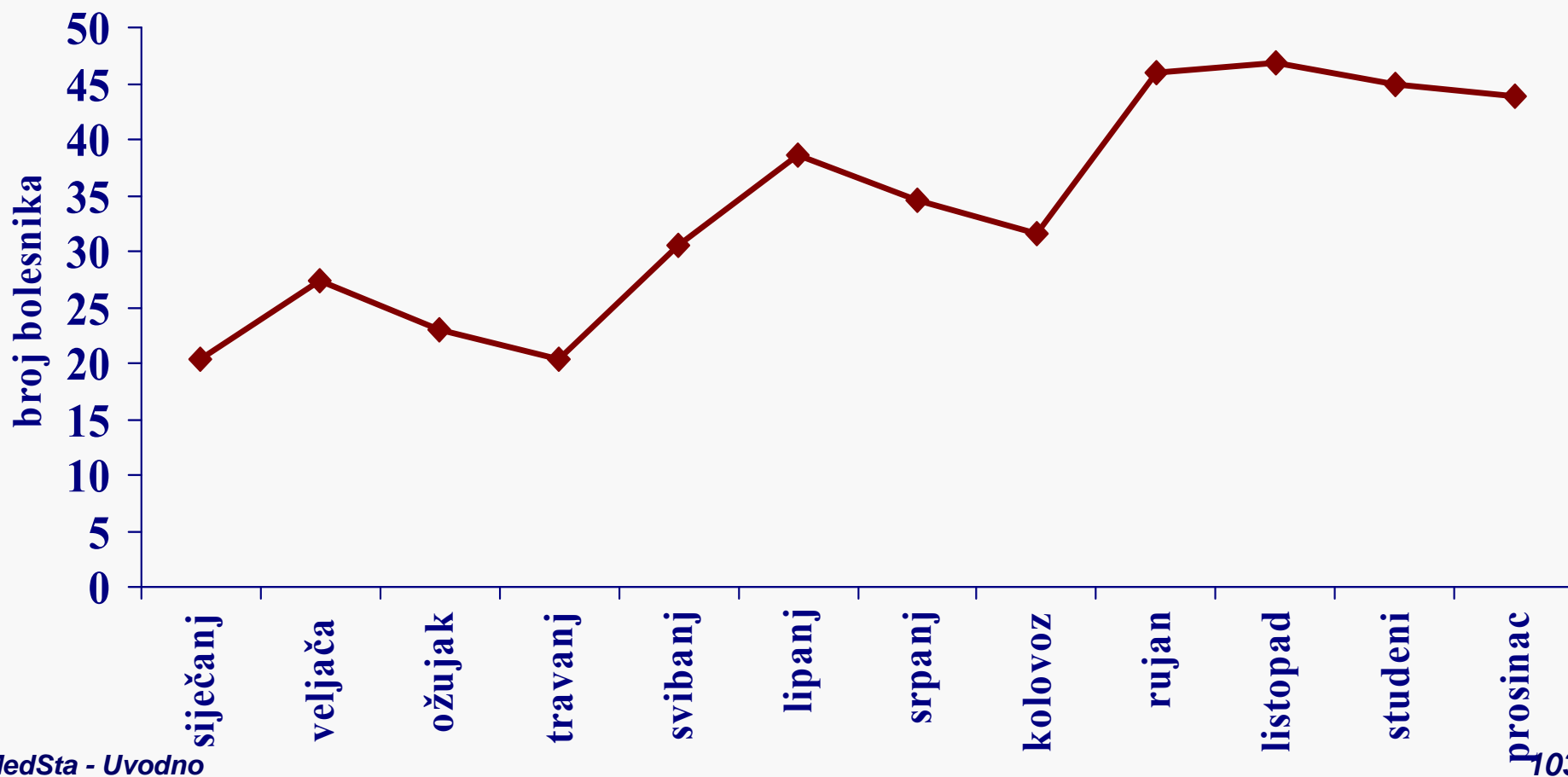
STRUKTURA OBILJEŽJA

- pokazuje udio pojedinih kategorija u ukupnom broju promatranja/mjerenja
- prikazuje se kružnim grafikonom ("torta", "pie chart") ili složenim stupičastim grafikonom ("100% stacked column chart")

PROMJENE U VREMENU

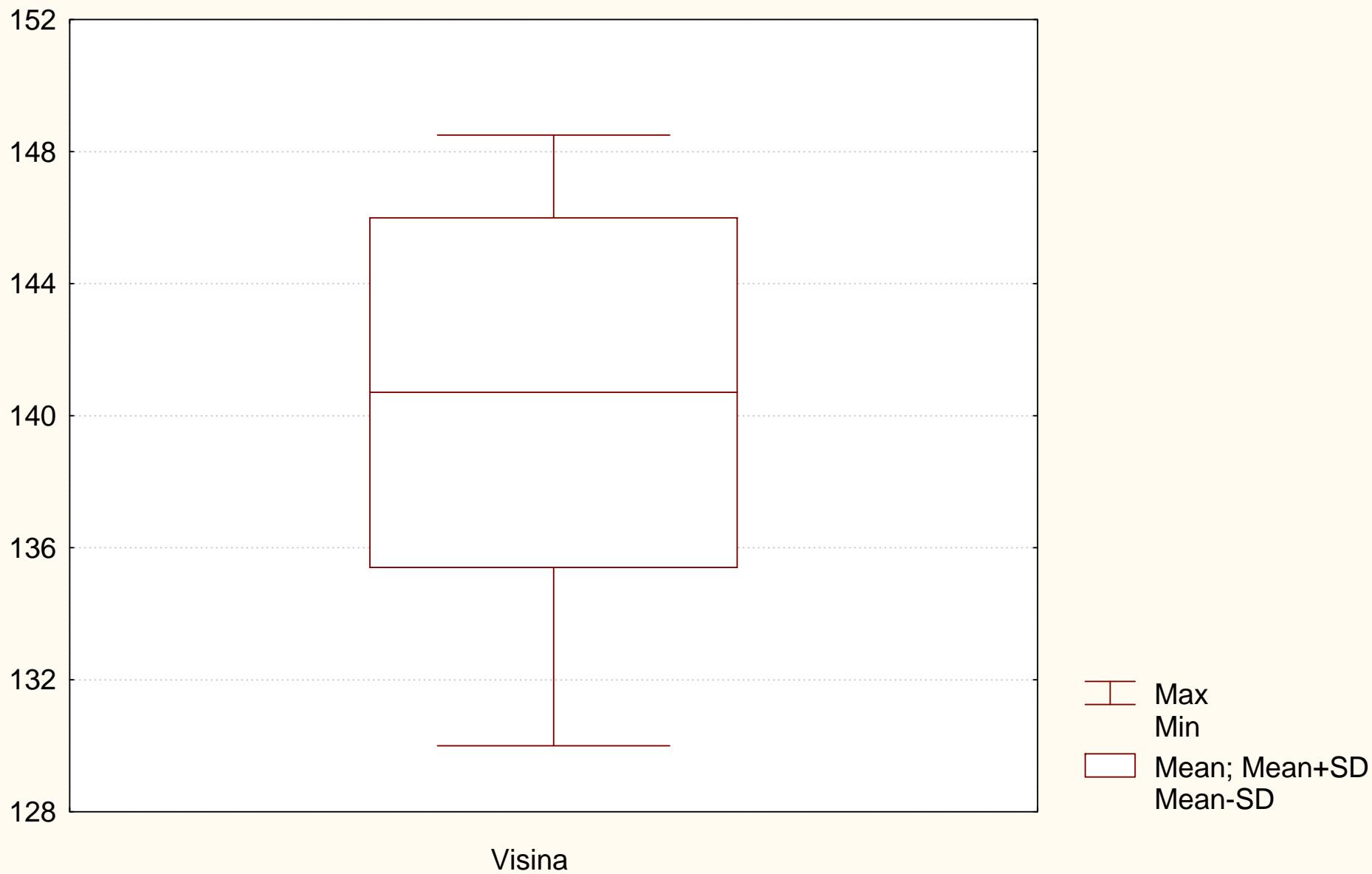
- prikazuju se linijskim grafikonom ("*line chart*")
- na apscisu se nanose vremenski intervali, a na ordinatu vrijednost promatrane varijable

OSNOVNE MJERE SREDINE I RASPRŠENJA VARIJABLE

- “kutija i brkovi” grafikon (“Box-and-Whisker” plot)
- najčešće prikazuje kombinacije:

sredina	kutija	brkovi
aritmetička sredina	standardna devijacija	1.5 SD ili raspon
medijan	25% - 75%	5% - 95%

POVEZANOST DVIJU VARIJABLI

- raspršni grafikon (korelacijski, "scatter graph")
- svaka točka predstavlja par vrijednosti promatranih varijabli

